

3000 Ft 76 01
+ Motor: Régi 24.500
költség

RAP-TOU

BAJAI HONPOLGÁR

Független Város- és környezetvédő lap

1992. február

III. évfolyam 2. (25.) szám

Ára: 18,40 Ft

Musi

VADLIBÁK

VETÉSI LÚD

(ansaer fabilis)

&

NAGYLILIK

(anser albifrons)

Gyermekkoromban sokszor hallottam a felnőttektől, hogy jön a hideg, mennek a vadlibák délre, vagy jön a meleg mert mennek a vadlibák északra. És ezt mondogatták ősztől tavaszig különösen enyhébb teleken amikor a lúdcsapatok „V” betűt gyakran látni lehetett az égen. Már akkor gyerekfejjel titokban voltak kétségeink az időjósálat illetően.

Jó pár év eltelt azóta, és minden télen bámulhattam eszünként a ludakat amint az éjszakai zötytyeikre repülnek. Ha pedig egy csipős téli reggelen korán keltem, láthatam visszarepülni őket a nappali táplálkozóhelyeikre.

folytatás a 2. oldalon

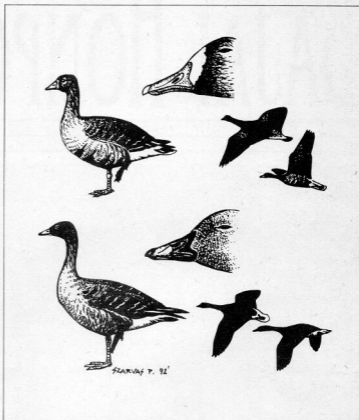
VADLÍBÁK

folytatás az 1. oldalról

Ez a mozgásirány itt szűkebb élőhelyükön, Bajai környékén sokkal inkább keletnyugat irányú, mint észak-déli. A vadlibák ugyanis nappal, az ősszel elvetett és tél elejére kizöldült vetéseken vagy géppel aratott kukorica tarlókon táplálkoznak. Éjszakára pedig esetleg akár több tíz kilométer távolságra levő nagy vízfelületeket keresik fel. Ez az északközéphe nálunk egyértelműen a Duna, egészen addig amíg azon a jég be nem áll. Kétségtelen igaz, hogy ősszel a nagy hidegek előtt jelennek meg, és tavasszal az igazi melegek előtt el is tűnnek, de téli ide-oda mozgásuk időjárás előrejelzésre biztosan alkalmatlan. Sokkal inkább utólagos szenvedő alanyai a hirtelen időjárás-változásoknak. Például a nagyon havas teleken kénytelenek délebbre húzódnia a táplálkozáslehetőség hiánya miatt. Előfordult olyan is, hogy egy éjszaka ónos eső esett és több száz vadliba a Balaton jegére fagyott a környéken lakók nagy öröme, akik baltákkal, késekkel mentek ludat szabadítani. Persze nem szó szerinti szabadítani, hanem begyűjteni a fázékba. Hasonló dolog történt Baján is az elmúlt évtized leghidegebb télén 1985 januárban, amikor két napig ónos eső esett és a „Nagy Búdós” előtt a Sugovica jegére fagyott néhány réce és szárcsa, a hajógyár környékén meg néhány vadliba.

A két lúdfaj megkülönböztetése elég nagy gyakorlatot igényel különösen szabadban a levegőben. Hangjukban lényeges különbség az, hogy a nagy lilik sokszor mondja magas hangon azt „lilik-lilik”, míg a vetési lúd hangja gágogásszerű, talán egy kicsit a házi lúdra emlékeztet. Külső megjelenésükben a legfeltűnőbb, hogy a lilik csőre körül és különösen a homlokán fehér toll szegély található.

Repülés közben a legfeltűnőbb az, hogy a nagy lilik hasrészén szabálytalan sötét-szürke csokozás látszik, míg a vetési lúd hasa egyszínű világos. Ezeknek a télen látható ludaknak nyári élőhelye jóval a sarkkörön túl található. Részben Európában, részben az Uraltól Ézsiában a tundrán élnek és természetesen ott is költenek. Nemcsak erre a két lúd fajra igaz, hogy a fiókák vezetésében mindkét szülő részt vesz. Sajnos én nem jártam még ezeknek a ludaknak a költőhelyein, de megfigyeltem Mongóliában indiai lúd (anser indicus) családót amint a két öreg madár vezette a néhány napos sárga pelyhes fiókákat és láttam ugyanilyen családú idült, ahol az egyetlen Magyarországon költő vadliba fa-

FELÜL A NAGYLILIK ALUL PEDIG A VETÉSI LÚD

ja nyári lúd(anser anser) volt a szereplő. A szakkönyvek szerint a család esetleg a következő költésig együtt marad. Ezt részben alátámasztani látszik néhány saját megfigyelésem is a Dunán. Téli hónapokban többször hajóztunk Bajától jusozsláv határig és elég gyakori látvány a csapattól elmaradt feltételezhetően sebzett lúd. Néhány alkalommal az ilyen magányosan gubbaszó madár legnagyobb meglepetésünkre a hajó közeledtére láthatóan tökéletesen egészségesen elrepült és ott volt a közelben egy másik nagyon beteg liba, amit korábban nem vetünk észre, többnyire röpképtelenül és csuror véresen. Négyöt eset amit megfigyeltem azt látszik inkább bizonyítani, hogy a párok maradnak együtt. Valamint bizonyítja azt, hogy mennyire nem tudunk semmit ezekről az állatokról. A felületes szemlélet lát egy csapatot de nyilván nem észlelheti az esetleges rangsort vagy párkapcsolatokat. Hasonló, több éves párkapcsolatra utaló biztos adatot találtam egy nagyon pici kis madárnál cigány csaláncsúsnál (saxicola

torquata) is. A Dunakanyarban Kisorosziában került egyszerre hálóba két öreg madár, hím és tojó. Az volt az érdekes, hogy a lábukon viselt gyűrűket ugyanazon a helyen két évvel korábban ugyanazon a napon és órában kapták. A közben ellett két év alatt pedig kétszer megjárták Afrikát, mivel ott telelnek. A ludak esetében sokkal nehezebb ilyen bizonyítékokat szereztetni mivel sokkal nehezebb élve befogni őket jelölés céljából. Léteznek ugyan a módszerek a gazdagabb országokban a tudományos célú élve befogásra, például hatalmas hálókat rakásával indítanak. Egy ilyen Franciaországban végrehajtott sikeres befogás után a vadlibákat megröngtenezve derült ki, hogy a fogott egyedek csaknem negyven százaléka cipel a testében néhány sörtészetet. Másik élve befogási lehetőség a ludak vedléskori fogása amikor is még a költőhelyükön röpképtelenek, mivel ilyenkor az evezőtollaik is kihullanak. Egy vedléskor jelölt lúd szolgáltatotta az adatot, hogy egyes vetési ludak a Jenyiszej-torkolat vidékéről

jönnek. Mivel egy ott gyűrdözött Magyarországon a Hortobágyon lótek le. Mindkét faj európai állományát három-négyszáz ezer példányra becsülik. A magyarországi teled állományt a jelentősebb éjszakai pihenőhelyeken végzett számlálások alapján száz-százazerre. A jelenleg érvényes természetvédelmi és vadászati törvények értelmében a vetési lúd és a nagy lilik a vadászható madarak közé tartozik. Az éves teríték, vagyis az egy télen Magyarországon felőtt vadlilik száma kb. hét-nyolcezer, aminek fele vetési lúd és fele nagy lilik. Vadászataik, különösen az esti tavakra folyókra való berepülésükkor nagy veszélyt jelent a nem vadászható ludak pl nyári lúd számára, de az egyéb védett, szintén nem vadászható madaraknak is. Nagyon szomorú látványban volt része annak a néhány természet szerető felöltnek, gyerekeknek aki az elmúlt év utolsó és

az idei év első heteiben a Duna Baja és Bata közötti szakaszán a partron sétált. De hasonló volt a helyzet Érsekcsanak Sükösd környéki Duna szakaszon is. Ugyanis néhány folyamszabályozás céljából elhelyezett kőgáton és a partron esténként külföldi vadászok lótték a Dunára éjszakai, pihenő beropülő ludakat és egyebeket. Különösen nagy ügyességet kívánt volna úgy eltalálni a libákat hogy a partra vagy a pár méter széles kőgátra essenek. Mindezek következtében heteken keresztül — mindegy melyik partron vagy szakaszon — néhány kilométeres vízparti kirándulás során öt-hat sebtett vagy döglött ludat lehetett találni. Különösen elkeserítő a látvány, ha ez egy fokozottan védettnek nyilvánított terület környékén a Kádár-szigetnél is így van. Úgy gondolom a külföldi vadászok fizettek ezért a szórakozásért. Nem is keveset.

Azonkívül létezik az Országos Természetvédelmi Hivatal elnökének 14/1977 számú, a Gemenci Tájvédelmi Körzet létesítéséről szóló határozata.

Idézem:

7.c A TK területén a vadászat — a határozat keretei között — megengedett.

A vadászatnak a vadállomány szabályozását és minőségének fenn tartását kell szolgálnia.

7.b A TK területén a vízvád jelentősebb gyűlekező és átvonuló helyeit fokozott védelemben kell részesíteni.

... E kijelölt területeken vízvádra vadászni nem szabad.

Tudom, a határozat érvényes csak tizenöt év nem volt elég a vízvád védelmi-területek kijelölésére.

Tebát a vadlábura vadásztatás a Gemenci Tájvédelmi Körzetben törvényes.

Kalocsa Béla

BEMUTATOM KUNOSNÉ DANKÓ ILONÁT

Mikor a művésznőt (így, bár ő ragaszkodott a tanárnő megszólításhoz) felkerestem a Liszt Ferenc zeneiskolában, sajnálatos módon felbeszakítottam pedagógusi munkájában. Éppen egy leendő(?) ifjú művésznőt oktattott a zongorajáték fortélyaira, szeretetére. Megtegyék az azzal nyugtatott, hogy már úgyis szinte vége volt az óráknak, egyébként növendéke igen tehetséges, s így nem okoz semmi kárt ez a pár perc hiány. Feltehettem hát a kérdést: hogyan is lett tanár és előadóművész Dankó Ilona?

— Alsó fokú zeneiskolai tanulmányaimat Baján végeztem. Akkor még jóval csendesebb volt a város, mint most, hogy egyre több a lehetőség, mindinkább kezd szélesedni. Így aztán 1972-ben Szedegre kerültem zeneművészeti szaközépiszkolába, illetve konzervatóriumba. Érettségi után már rengeteg adottsággal, lehetőséggel rendelkeztem zenei téren is. Mint ifjú zenerajongó mindent szinte szívtam magamba. Ez a korszak volt a meghatározó a pályámon. Itt a gimnázium kórusában énekeltem, szenzációs kórusvezetőkkel az élen. Velük sokfelé megfordultam a világ-

ban. A szegedi konzervatóriumon figyeltem fel a zongorára is, mint hangszerre. Fokozatosan elkezdtem tudatosan bánni a hangszer adottságaival. A pódiumszorongástól is itt szabadultam fel, Vigh Magdolna magán énektanárnő, a Liszt Ferenc kórus tagját kísértem több önálló koncertjén. Ez idő tájt kezdtem el szőlőszaklét is játszani. A bajai Vízügy Kamarazenekarával 17-18 évesen kerültem teljes közetségbe. Nagyon jó velük dolgozni. A kitűnő közös munka mellett nekik köszönhetem, hogy csemlalón is játszhattam. Ez egy különleges lehetőség, mely a csemlaló műsorszámból származik. Külön kihívás a zongora mellett, bár a zongora áll hozzá közelbe.

— Hogyan értékeli munkáját a Vízügy Kamarazenekarában?

— Nagyon jó együtt dolgozni a kamarazenekarral. Bár az utóbbi időben egyre inkább féltem fennmaradását. Amikor a november 21-én megtörtént koncertről eljöttem, azon kezdtem gondolkodni, hogy jó lenne új tagokat felvenni, akik az utánpótlást biztosítanák. A Danubius kvartett tagjai (akiket különösen tisztetek, s mint

emberekkel is nagyon jó velük dolgozni), eddig is a szólamvezetők szerepét töltötték be a zenekarban. Viszont szívesen látám mellettük a kollégákat a zeneiskolából is. Vagy a zeneiskola tehetséges tanulóit.

Nagyon szükséges a megfigyelés, hisz sajnos egyre „idősebb” a zenekar. A zenekar alapító tagja dr. Magoss János, akire tisztelettel és csodálattal tekintek, mivel amnyi benne az energia, olyan állhatatosan vezeti a zenekart. János bácsi egyébként is alapvetően magasan kiemelkedő zeneértő egyén, akire mindenféleképp óriási szükség van. Mindamellettt úgy gondolom könnyíteni kellene munkáját. Ezt úgy képezem el, hogy egy olyan kölcsönös kapcsolatot kellene teremteni a zeneiskolával amely biztosítaná az utánpótlást. Itt persze elsősorban a zenetanárok érintettek, de sokat jelenthet az is, hogy a zeneiskolának van egy belső kis vonózenekara és egy fúvózenekara, azonkívül a Zeneiskolai Tanárok Zongoratrója, melynek magam is tagja vagyok. Jelentős dolog, hogy egy pályázaton megyei ösztöndíjat nyertünk. Eddig rendszeresen léptünk fel, általában iskolai, tanári hangversenyeken, de elme gyünk bárhová, ahova hívnak. A másik két tag Lovreitty Erika (hegedű) és Belleiny Horváth Györgyi (cselló). Róluk mindenféleképpen el kell mondanom, hogy fáradhatatlan pedagógusok és kiváló hangszeresek, akikkel nagyon szeretek együtt zenélni.

Végül is visszatérve a kamarazenekarra, különösen szépek tartanám, ha ezek a

BEMUTATOM KUNOSNÉ DANKÓ ILONÁT

folytatás a 3. oldalról

zenekarok közösen lépnének fel.

– A művésznőt már ismerjük. Most arra kérném, mutassa be nekünk Dankó Ilonát, mint embert és pedagógust...

– Már vártam ezt a kérdést. Valójában életemben nagy szerepe van a pódiuméletnek, de elsősorban zenetanárnak érzem magam. Számomra a zenei pályára nevelés jelenti a nagyobb teret és nagyobb energiát igénylő munkát. A tanítás a mindenem. Ehhez az is hozzájárul, hogy már több tanítványom is van, aki zeneművészeti főiskolai diplomát szerzett. A lehetőségeibek közül néhányan: Lencsés Lídia, Aradi Sándor (jelenleg Érseksanádon tanít), Mikesi Tibor, Mátyus Ivett, Reitman Erika még főiskolai hallgató, és még sokan mások... Jelenleg is minden évben van tanítványom, aki zenei vagy zenei pályához közeli pályára lép.

Hogy pedagógusi munkám minél pontosabban ábrázoljam, először is el kell mondanom, hogy a zeneiskolán a legnagyobb tanszak a zongora. Körülbelül százhusz diákot ölel fel. Ehhez hozzájárul két kihelyezett tagozat is, Bácsalmáson és Garán. Az előbbit Bundula Marcella, míg a másikat Sándorné Tuzson Ágnes vezeti. Ide felévenként járok ki vizsgáztatni. A gyerekek egyéb tevékenységeken, hangversenyeken és más versenyeken is részt vesznek.

A tavalyi tanévben Sükösdön is tanítani kezdtem. Az ottani munka elsősorban Lógó András polgármesternek, valamint Tátrai Józsefné és Kicsindó Zoltánné, a Művelődési Ház és a könyvtár igazgatóinak köszönhető. Nagyon szeretek kijárni, mert a gyerekek lelkiismeretesen dolgoznak, bár nincs mindegyiknek hangszere, de beosztják maguk között, hogy mindenki gyakorolhasson. Munkájukban rendkívül odaadók, s élvezet velük dolgozni.

Mindennek ellenére úgy érzem, még mindig nem tettem eleget vállalt feladatomnak. Végül is, a feladatunk egy általános zenei intelligenciát, kultúrát adnunk a gyerekeknek, ezt kötelességemnek tartom. Ezért újabb felvételi és oktatási módszert dolgoztam ki.

Hogy pályámon eddig eljuthattam, sokat köszönhetek Aszalós Tünde zongoratanárnőmnek, ki elsőként tanított, Recska Ilonának, aki még a nagy öregek idejéből való, és Remetei Ernőnének. Ő most már kollégám, tőle jutottam be a konzervatóriumra, s most, hogy együtt dolgozunk, munkánk folyamán rendszeres köztitk a véleménycsere.

FOK AZ ÁRTÉREN – CSERTÁBAN

A jövő tantervem alapján Aszalós Tünde módszerére épül. Ez rendkívül közel van a gyermekvilághoz, ugyanakkor óriási magabiztosságot ad. Különben a közeljövőben jelenik meg egy zongoraiskola-tankönyve, melyet mindenféleképp használni szándékozom a munkámban. Ugyanis nagyon fontos a még egész kicsi gyereket megnyerni a zongora (vagy más hangszer) hangszeres tanulásának. Így a felvételit is teljesen új, már kidolgozott formában szándékozom megejteni. Sokkal több oldalról kell megvizsgálni a gyereket annak érdekében, hogy az évek során a lehető legkevesebben morzsolódjanak le.

Bizom benne, hogy ennek köszönhetően még inkább növelhetem zeneiskolánk munkájának minőségét, legalább az én szakom, a zongoraszakon belül. Egyébként

az iskola így is büszke lehet növendékeire, hisz az iskolákban is jeleskednek. Szinte hihetetlen, mennyi energia és akaraterő van bennük; ha valamilyen iskolai verseny van (pl. matematika, fizika), ott is részt vesznek, s legtöbbször eredményesen.

Azt hiszem, hogy Dankó Ilona zongoraművész és -pedagógus korántsem sikerült érdemlegesen bemutatnom mindannak elendőre, amit elmondott önmagáról. Igazán nem is lehet így, szóban megismerkedni vele. Ahhoz, hogy kiismerjük zene- és gyermekszerepét, hallani kell a koncerteken, s látni azt a szeretetteljes tüzet szemében, amikor a gyerekekről, azoknak sikereiről beszél. Kívánom neki, hogy tervei és álmai, melyeket oly szépen megálmodott, maradéktalanul sikerüljenek.

AZ EGMONT-NYITÁNY

Gondos Lászlót — törődött kis alakjának Bajai Honpolgár novemberi száma állít emléket —, személyesen 1950-ben ismerem meg. Mint a város szellemi életnek jelentős egyéniségét számon tartottam ugyan, de útjaink nem keresztelkedtek egymást. A gimnázium IV. osztályát kezdtem meg azon a verőfényes őszén, mikor ezzel a rendkívüli személyiséggel kapcsolatba kerültem.

A szellemi sodrás két áramlata juttatott el a kis körbe, mely a belvárosi templom árnyékában meghúzódó házban (az erdőgazdaság helyén állott) tartotta összejöveteleit. Filozófiai könyveket olvastatva a bölcsészet és a vallások egyik alaproblémája, a szabad akarat létezésének kérdése kezdett foglalkoztatni. Fokozta intellektuális izgalmat, hogy fizikai tárgyú olvasmányaimban is — Jeans és Eddingtonon kívül — a legújabb generáció szellemi táplálékai —, szintén találkoztam a determinista és ideterminista szemlélet összeütközésével. Kéteyleim megvitására egy alkalmas partnert találtam csak; egy hajdani szerzetest, aki valamilyen ok miatt felszentelés előtt hagyta el a rendet. Éles elméjű, hajszálpontos logikával érvelő koponya volt az alya, de eszmecserénk mégis zsákutcába futott. Ő ugyanis — őrizvén a teológia ortodox világgépét — természetesen az indeterminizmus elkötelezett híve volt. Én viszont láttam, hogy bármelyik változatot fogadjuk is el, erős és igen hatásos érvek vonulathatók fel az elfoglalt filozófiai hadállás ellen. Tizenhét évesen még hiszünk abban, hogy minden dilemma egyértelműen eldönthető, ezért szellemi szomjúságom a Filozófushoz vezetett.

Vonzott a ráncos homlokú Mesterhez a zene bővülete is. A háború után felszűrődő generáció kíméléséből ugyanis — a nagyvárosokat most nem számítom — hiányzott a komolyzenei élményanyag. A bevonult Vöröshadsereg begyűjtött minden rádiókészüléket, és a lakosság birtokába visszakerülő néhány roncs aligha volt alkalmas zenei élmény közvetítésére. Nagy teljesítményű, új rádió akkor még alig volt vásárolható. Hogy mit vesztet-

tünk, arra három esemény döbbsített rá. 1949 táján a Központi Moziban egy vendégársulat előadta a Rigolettót. Gyengécske énekesek tolmácsolták a remekművet, de még a rossz akusztikájú mennyezet alatt is megédzték Verdi felszárnyaló szellemét. A következő — már elsőrangú — előadás a Trubadurból készült olasz film volt. Ezt követte a Bajazzók, melyben Tito Gobbi énekelte a címszerepet, Neddákent viszont — természetesen operáénekesnek hangjával — a húszéves Lollobrigida tündökölt a mozivásznon. Mikor megnyúlt előtünk az új világ, a zene birodalma, akkor döbbsített rá, hogy az előadás, a létezés milyen ismeretlen, tág dimenzióit tárta fel. Az elragadottság fokára jellemző, hogy a diáksimán a kántor az áldozás alatt az orgona ezúthangjain Manrico II. felvonásbeli áriáját csillogtatta, míg a vajútlódó hívek elbűvölve hallgatták a boltozatok alatt előradó zengést.

Nyilván nem beszélhetek a diákság egészéről, de több barátom is érezte hozzáam hasonlóan az új előadás utáni szomjúságot. Nem tudom már ki ajánlott be a Gondos-házban összeseregülő körbe, de az első találkozás hangulata 42 év után is eleven bennem. A folyosóról nyíló tágas és kissé kopár szobában 10–12 főnyi társaság gyülekezett. Mivel úgy véltem, egy filozófus bizonyára élénk világnézeti vitába is bocsátkozik, érvek és ellenérvek fent ítérvél érkező ifjú gladiátorként léptem a szellemi arénába. Ám tíz perc alatt rá kellett jönnöm, hogy nem az Athéni Iskolába, hanem Sarastro birodalmába léptem. Szó szerint érte, mert az aznapra rendelt opera a Varázsvuola volt. Pillólgó varázsszémű Telefonfunken rádiót hajtott meg a lemezjáték, és az akkori viszonyokhoz képest kitűnő hangminőséggel csengett-bongott a hangszóróváson bordás textúrája mögött Papageno harangjátéka. A zenei eladások igazi, évtizedek után sem halványuló élménye — egy kivételével — a magyarázó, kommentáló személyéből áradó varázs emléke volt. Gondos László személyiségének titkát nehéz lenne megfejteni. Külső megjelenése teljesen jelentéktelen. Apró termetű, rosszul öltözött, a kifényesedett

zakó legfeljebb anyagának minőségével idézte a nagypolgári család hajdani jobb napjainak emléket. A tisztviselő-öltönyt kiegészítő bakancsszerű, magasszárú cipő diszharmonója még abban a vedlett, kopott korban is harsogott. A boltozatos homlokot azonban — megmagyarázhatatlan módon, hiszen alig volt 45 éves —, ezernyi pókhálónom ránc futatta be. A kerek szemüveg szinte egygyűsűséget szuggalló keretéből egy bölcs és kifinomult humánus végtelen mélységeit sugárzó tekintet pillantott elő. Mikor megszólalt rekedtes, erőteljesen raccsoló hangja, az igénytelen külső megjelenítés mégis az európai kultúra legényesebb látomásait idézte meg a kopár falak közé. Miről beszélt? A Grál-legenda titokzatos kinyerékét, Odüsszeusz bolyongásáról a tündérvilág tengeren, Dante látomásairól, Napoleon századvégének mindent felkavaró történelmi viharáról és ezer más témáról. A történet általában a zeneműhöz kapcsolódott, de a meseszöveg oldalazlái néha messze vezettek. A kis ember arcán ilyenkor bőséges fény ömlött el. Keresetlent, de válságútkosan fogalmazott; egyszerű szerkezetű, ám a bonyolult lényegét is átetsző világossággal szemléltető mondatokban. Ha a „karizmatikus személy” kifejezést hallom, rá kell gondolnom; ő egyike volt azoknak a keveseknek, akikkel találkoztam e ritka emberfajtából.

Az Egmont-nyitányt 1950 egy őszi délutánján, egy Gondos-féle lemezforgatáson hallottam először. Az események különböző egybeesése, hogy az előző hetekben olvastam Goethe Egmont-ját. Nem tudom az irodalomtörténet a nagy weimári öreg legkőbb színművének tartja-e a darabot; nekem felímulhatatlan remekműnek tűnt melynek emlékéhez évtizedeken át újrólvasva, ismételten visszatértem. A generációbeli magyar értelmiség ugyanis egy sajátos átértékeléssel bocsátotta keresztül szellemem a kultúra termékeit. Azt öntudatlanul éreztük, hogy erőt és lelki támaszt ad az új barbárság rohamai ellen az európai kultúra 25 századának magunkéva hasonlítása. Egymásról mit sem tudva, igen sokan választottuk ki lelket melengető, csodálatos varázsszerű a művészetek azonos alkotásait. Nem lehet véletlen, hogy e generáció számos tagja az ókori drámaíró Aischylos Lelencónt Prometheusit olvasta a legszűkebben vagy Shakespeare dús életművéből a dacos Cassius sesterge mondataira („Sem kőtorony, sem rézből vert falak s szűk *** börtön,

sem kemény bilincs a szellem erejét meg nem ködítetik...”) figyelmeztet. A rádió lemeztárában válogató keze is csak véletlenül tévedt volna oly sokszor a Nabucco nyitányára és a zsidó rabok kórusbetéjére? Zenei ízlésünk sem véletlenül lorgonyozott le Rossini Tell-nyitányának csodálatosan kibomló harmadik tételénél.

A későbbi nemzedékek az István, a király ürügyén mondták el lassan forrongani kezdő korunk alapproblémáiról a véleményüket — frenetikus sikerrel. A korábbi generációk annyit tettek meg, hogy a kultúra megtűrt virágaiból azt vonták a szívükhöz, ami gondolataikat és vágyaikat leginkább kifejezte.

Igen valószínű, hogy Gondos László nem tendenciózusan választotta az Egmontot, hiszen a kis lak fölé — bár ezt nem tudtuk — ekkor már a Hatalom is kiterjesztette denevérszárnyait. Az pedig a véletlen játéka, hogy hat év múlva a rádió egy ismeretlen munkatársának jóvoltából a nyitány a magyar forradalom tragikus Marseilles-évé változott.

A németalföldi szabadságharc és a mártírsorsát önként vállaló Egmont gróf törté-

netét elmondó Gondos Árymatyáni célzást sem tett az eszmék aktualitására, óvatosabb volt ő annál, hogy a kis kör alig megtűrt létezését így kockára tegye. A vonósok kérelmetlenül eltökéltségű futamai azonban félreérthetetlenül érzékeltették Egmont szembeszegülését a spanyol elnyomás kiszámított kegyetlenségével. A rádiókészülék felett a meg nem zabolázható szabadságvágy és a hatalom küzdelme viharzott. Beethoven muzsikájából ezt minden utalás nélkül megérteitük. A darab végén felzengő diadalmos kóda szóbeli parafrázisát pedig — a halálba vonuló Egmont látnoki szavait — a weimári Mester fogalmazta meg:

”Vérteljes saruval lépett elélem a géniuszt, lengő köntösének szegélyét vér szennyezte be. Az én vérem volt az, és sok nemes vére. Nem, nem folyik ki hiába! Gázolj át rajta derék népem! A győzelem istennője vezet! S ahogy a tenger szakítja át a gátadat, úgy törd szét, tépd szét a zsarnokság bástyáit, fojtsd meg a gyalázatost, és söpörd el a föld színéről, melyet igába akar hajtani!”

Az Egmont-nyitány az én generációm számára, hogy 1956-ot már érett ésszel, de ifjú éveiben érte meg, a Nagy Forradalom

hinnuszávára magasztosult. Beethoven muzsikájának fergeteges futamai, melyek a zsarnokság bástyáit szilaj eltökéltséggel rohamozták meg, bennünk materiális valósággal bíró képzetű alakultak. Miközben a rádióból áradtak a tragikus akkordok, a főváros népe szinte fegyvertelen kézzel rohamozta meg az Elbától Kamcsatkaig nyújtózó, csillogó páncéltató, félelmes birodalom budapesti helytartóinak citadelláit. És diadalmaskodott. Igaz, csak néhány napra, de ez a tett akkor is a világtörténelem olyan magaslata, mely csak a Bastille lerombolásához hasonlítható.

Generációról beszéltem; ez így nem pontos. Azokra gondolok, akik számára a zene a gondolatok megformálásának és közlésének legtermészetesebb eszköze. Ezek számát gyarapította Gondos László, kéretlenül, a humánus a kultúra terjesztésére irányuló belső ösztönzés szavára hallgatva. Tette ezt akkor, amikor nemes szándékait az állami éberség gyanakvása, gánca és rosszindulata kísérte. Pedig csak azt az eszmét igyekezett valóra váltani, mely minden bizonnyal a magyarság tizenegy évszázados állami létének legnagyobb gondolata. Hiszen Széchenyi írta le, hogy a népek és államok jó vagy mostoha sorsa

„az emberi agyvelő, kiművelésétől, a „lakosok több vagy kevesebb értelmi súlyától” függ. Mindazonáltal nem hiszem, hogy Gondos Lászlót más eszméi irányították volna önként vállalt kultúrmissziója teljesítésekor. Nagyobb formátumú ember,

függetlenebb szellem volt annál. Valószínűleg a legnagyobb azok között, akiket szűkebb pátriánk határain belül polgártársunkként tiszteltünk.

Dr. Dániel József

EGY OLVASÓ LEVELE

Kíváncsian vettem ki a szokatlanul testes „levelet” a postaldából, amelyet a sok kedves, ám szokványos szövegű karácsonyi lap társaságában találtam. Nagy meglepetést okozott, hogy karácsonyi ajándékként a Bajai Honpolgár 1991. évi számaiban találtam benne.

Az igazi meglepetés akkor ért, amikor — a karácsonyi nagytakarítás kellős közepében — elkezdtem olvasni az „Egy családi vállalkozás történetét”-t.

Nem vagyok irodalmár, sem tanult kritikus, de el vagyok bűvölve az írástól! Maga a témaválasztás telitalálat. Egy korosztály hordozza lelkében fájdalmas sebeit, el nem felejthető, embert megalázó keserves élményeinek hosszú sorozatát. Ahogyan a pszichiáter beszélgetéssel tárja fel és lazítja beteg depressziójának okait, nekünk is beszélnünk kell a közelmúlt szörnyűségeiről, mert sajnos sérült a nemzet. Tudatosan vagy ösztönösen ezt szolgálja az „Egy családi vállalkozás története”.

A kronológiailag pontos események sora, a személyes átélés és az érintettség adta érzelmi feszültség azonnal megfogja az olvasót. Önmagát érzi és helyezi bele a történet sodrásába, mert végős kimenetelében vele is hasonló történt. Bár egyetlen család kívüljárójáról, megburcolásáról és kifosztásáról beszél az író, de az olvasó — sorukban — sok ezrek hasonló megpróbáltatásait is ott érzi. Szerintem az elbeszélésnek ez a legfőbb erőnye. Egyidejűleg tud egyéni és általános sorsot az olvasó elé vetíteni.

Nagyon jól ábrázolja azt a magas rendű, gerinces erőt, amellyel a roszkasztó sorscsapások ellenére — a család — mindig sikerrel képes újra- meg újrakezdeni.

Számtalan változatban támad a kegyetlen sors és téríti le a Hóst, de az mindig felkel, tovább harcol és végül ő marad a győztes.

A történet elolvasása után figyelmemet

a Bajai Honpolgárnak szenteltem.

Azt mondhatom, hogy büszke vagyok valamikori bajai voltomra. Ennek ellenére, hogy életem nagyobb részét Veszprémben töltöttem, a Bajai Honpolgárt olvasva éreztem meg, milyen mélyek bajai gyökereim.

Néze a képeket, jól ismert tájakat, városrészeket, épületeket ismerek fel, köztük édesapám felvételeit is. Hatásukra felrajzának bennem a boldog ifjúság, a gondtalan gyermekkor emlékei, amelyekre illenek a költő szavai:

„Szép mint a fény és oly szép mint az árnyék...”

Meglepő a folyóirat sokszínűsége, az írások tartalmi és nyelvi igényessége, a tetszetős küllem, egyáltalán a jólszerkesztés.

A jólszerkesztés mellett — vagy éppen azáltal — sugall egy még el nem pusztult polgári öntudatot is. Nem sok kisvárosunk dícselkedhet ezzel szerte a hazába. Tétován kóvályognak az emberek, akik talán éppen ilyen iránytűre várnak, hogy eligazodhassanak az őket körülvevő bonyolult világ útvesztőiben.

Egy szó mint száz! Ilyen kedvemre való és tartós örömet szerző ajándékot már rég nem kaptam.

Veszprém, 1992. január 6.

Dr. Magyarai Miklósné
Bajza Klára

FIZESSEN ELŐ A
BAJAI HONPOLGÁRRÁ
BAJAPRESS

6500 BAJA, Petőfi S. u. 4.

FLACH PÁL EMLÉKEZETE

III. rész

A BAJAI UTCANEVEKRŐL

Amikor arra vállalkoztam, hogy a Bácska kitűnő helyörténetésének, Flach Pálnak munkásságát hozzáférhetővé teszem a bajai olvasókörözönség számára, tulajdonképpen éreztem, hogy nem lesz egyszerű a dolog. De bevallom, arra nem gondoltam, hogy szinte lelkiismeret-furdalást okoz majd minden szó, amit az eredeti szövegből ki kell hagynom. Különösen áll ez a most következő kis könyvecskére, mely Baja és a körülötte fekvő helységek német utcaneveiről szól. (*Die deutschen Gassenamen der Stadt Baja und der umliegenden Ortschaften, München 1977.*) Ugyanis ezek az utcák ma is megvannak, sőt általában az egykor még három nyelven használt változatuk (szláv, német, magyar) magyar megfelelője él tovább.

A nép ajkán keletkezett eredeti utcaelnevezések, mint majd mindenütt, lassanként és 1903-tól teljes egészében hatósági nevekre változtak. Az első, a hatóság által meghatározott utcanevek közé számítottak egybek között: **Szent Antal u.** (a 18. század közepe), **Ferenc utca** (1807), **József u.** (1847), **Bódog vagy Zichy Bódog tér** (1862 után), **Haynald u.** (1870), **Eötvös József u.** (1881), **Tóth Kálmán u.** (1894) és **Erzsébet királyné utca** (1898).

A budapesti Magyar Szó című napilap ezt írta egyik 1901. évi számában: Baján működik egy bizottság, melynek feladata, hogy a mostani érthetetlen ócskaságok helyett új, lehetőleg magyar nevet adjon az utcáknak. Sajnos, leginkább azokat az utcaneveket változtatták meg, melyek a város történetével voltak összefüggésben.

A Flach Pál által teljességre törekvő utcánév regiszterből csak néhány érdekesebbet emelek ki.

Dr. Grauang Ármin u. Apotheke-Gasse. (Az egykori magyar név valószínűleg **Patika** vagy **Patikárius** u. Később, mindenképpen még 1898 előtt **Tóth Kálmán u.-ra** keresztelték át, mert a költő itt született. (Téldt nem a mai Tóth Kálmán utcában, ahol az emléktábla áll a 10. számú házon. G. Z.) Ez utcában lévő hátsó épületben, (az eleje a Zich-féle vendéglő volt a mai Szentháromság téren, vagyis a Belvárosi Cukrászda,) született a költő. Valószínűleg 1931-ben, a költő születésének 100. évfordulóján, amikor az addigi Bódog-tér kapta a Tóth Kálmán tér nevet, cserében nevezték el a kis utcát Zichy Bódog utcának. (A Tóth Kálmán teret Zichy gróf ajándékozta a városnak azzal a feltétellel, hogy újszülött fiáról nevezzék el. Ez a feltétel jelenleg nem teljesül. G. Z.)

Sütő u. Bäcker-Gasse, ill. Izraelita sörház u. Ma Móra Ferenc u. Eredeti nevét Kestler Balthasar (Boldizsár) pékmestertől kapta, akinek itt volt a sütődéje a mai szociális otthon helyén. Az udvara egészen a Kőlcsey u.-ig terjedt. (Az udvaron lévő száraz malom 1798 nyarán leégett.)

Kádár u. Binder-Gasse. A kádárt, akinek itt lehetett az üzeme, nem ismerjük.

Honvéd u. Blumen-Gasse (Virág u.). Később, mindenesetre 1903 előtt, az ottani honvéd lakanyáról nevezték el.

Sörház u. Breuhaus-Gasse. 1903-tól **Kölcsy Ferenc u.** Az eredetileg érseki, majd urasági sörház már okiratban 1698-ban említetik. A sörfőzde a mai Kőlcsey és Honvéd u. sarkon állott, melyre később a honvéd lakanyát emelték. Ugyanezen a telken volt az érseki, később uradalmi **Arany angyal** vendégfogadó (*Wirtshaus zum Goldenen Engel*), illetve a nagy **Granárium** (terményraktár), mely a 19. században a **Spitzer** (Somogyi)-család tulajdonába került. Ők építettek ide ecet- és szeszgyárat.

Dömötör u. Dömötör-Gasse. Biztosan nem tudhatjuk, melyik család lehetett névadó. Valószínűleg az a Dömötör-család, mely az utcában birtokkal és szőlővel rendelkezett. Véleményem szerint vagy egy paraszti család vagy **Dömötör Pál** ügyvéd jöhet számításba. (Dömötör Pál (1770—1847) verseket, útleírásokat írt, korának nagy költőivel állott levelezésben. Egyik alapítója és támogatója volt a bajai református egyházközségnek.)

Deszkás u. Donau-Gasse. A magyarok Duna, a szerbek Provalija utcának nevezték.

Ady Endre u. Drachen-Gasse. (*Sárkány u.*) Nevét valószínűleg az itteni *Sárkány vendéglőtől* (*Gastwirtschaft zum Drachen*) kapta.

Három nyúl u., ill. Sallai Imre u. Eredeti neve a *Három nyúl vendéglőtől* (*Wirtshaus zu den Drei Hasen*) származhat.

Roosevelt tér. Ellbogen-Gasse (*Könyök u.*). 1903-tól *Takarékpénztár u.* Az eredeti név nyilván a könyök-formától származhat.

Batthyány Lajos u. Fischplatz-Gasse (*Haldsz u.*). Az egykori halásus helyről elnevezve, mely a Sugovica-parton volt.

Flórián u. Florián-Gasse. Valószínűleg az 1840-es nagy tűzvész után kapta nevét a tűzoltók védőszentjéről.

Deák Ferenc u. Franz-Gasse. Magyarul *Klastrom u.-nak* is nevezték (1903-tól *Deák F. u.* A régi nevet Ferenc császárról kapta, aki 1807. május 9-én, a Ferenc-csatorna megtekintése során egy napot Baján töltött. Megtekintette a császári ellátó magazint, és a söhivatalt, ahova Latinovits József négyesfogatán érkezett.

Gyalog u. Fussgänger-Gasse. Gyalog u. Magyarul értelemszerűen Gyalogos u.-nak kellene nevezni. A Katona-városban található, melynek neve onnan eredeztethető,

hogy a szerencsésen leszerelt katonák (hadászvegyek, -írvák) itt kaptak érdemeikért házhelyet. Azt nem tudjuk, hogy mikor kezdték a Katona-várost beépíteni, de az 1803-as térkép már kimért házhelyeket jelöl a Farkas és a Fácán utcákban.

Petőfi Sándor u. Garten-Gasse. Magyarul *Kishíd utcának* is nevezték az utcát átszelő Kenderes-patakon lévő hídról. A népnyelv — mivel az ott lévő kertekhez vezetett — *Kertek alatt* vagy *Kertek aljára* elnevezéssel illette. (Idős emberektől még hallottam e kifejezést húsz évvel ezelőtt.)

Arany János u. (1903-tól) *Granadier-Gasse* (*Gránátos u.*). A név az 1802-ben keletkezett polgárőrségből (Bürger-Miliz) kialakított gránátos csapatra emlékeztet. (Podmaniczky báró főispáni beiktatásának alkalmából hozta létre a magisztrátus a saját költségen. 1825-ben pedig Radványi György gróf főispáni installációja alkalmával gránátos kompánidvá alakították át. A gránátosok az őrszolgálatban jeleskedtek, de az 1831-es szörnyű kolerajárvány idején a kordon ellenőrzésében is részt vettek. Az 1840-es tűzvészben szerencsétlenül járt tagjai miatt feloszlottak.)

(folytatjuk)
Gál Zoltán

AZ ÁRPÁD UTCA

JÉG ALATTI HALÁSZAT

Mejőttek a fagyok, jégpáncállal borítva be a vizeket. Hajdan ez volt a halászat igazi ideje. Már a honfoglalás előtti vándorló magyarságról feljegyezték, hogy tére a folyók mellé húzódtak, s ott halászzal foglalkoztak. A téli halászatnak annyi változatos formája van, hogy Herman Ottó, a magyar halászlászi módok rendszerbe foglalója, és leírója külön módszernek tekintette a „jeges halászatot”. Bár a későbbi kutatók — elsőként Jankó János — úgy vélekedtek, hogy a jeges halászat tulajdonképpen a hűvözvényes csak téli változata. Míg a tudomány ilyen rendszertani problémákkal foglalkozott, a hivatásos halászok és a vízparti lakosok inkább a halfogással törődtek. Ilyenkor ugyanis nagyobb zsákmányra számíthattak, mint nyáron. Télen a halak bandába verődve egy csomóban fekszenek a meder gödreiben. Ha ilyenre rábukkan a halász, sok mázsás zsákmánnyal térhet haza. Ráadásul a jég alatt kevés az oxigén, s lékhez tömegesen gyűlhetnek a halak, csak ki kell menni őket.

Bellosics Bálint feljegyezte, hogy a múlt században a bajai bunyevácok, mikor a duci részben nádat vágáltak, léket nyitottak, és az odagyűlő halakat merítőszákkal kimerték, zsákokba tették és szánkón húzták haza a városba.

A téli halászatnak az is nagy előnye volt, hogy a hidegben könnyebb volt a szállítás, a tárolás. Egyes helyeken pl. rétegesen hóval takarva boglyába rakták a halat, ami összefagyott, s a tavaszi olvadásig fogyasztották.

Különleges téli fogásmód a dorongolás. Egyszerűsége miatt nagyon ősrégi tarthatjuk, de még nem is olyan régen a Riha tón is űzték. Ehhez úgynevezett tükörjég kell, amin át lehet látni a jég alatt álló halat. A „halász” doronggal vagy a fejse fokával egy nagyot csap a hal fölé a jégre, majd gyorsan léket vág, s az űtéstől elkábult halat kiemeli. A lékhez aztán gyűlnek a halak, amit kézzel, nádvágó kaszával, vágóhoroggal, merítőszákkal lehet kikapodni. (Hasonló módon vadásszák a fókát az eszkimók.)

Ha nagyobb léket vágunk, vasas szákkal emelődhetnek. Tulajdonképpen egy kisebb emelőhálóat vasdarabokkal súlyoznak a kávkák végén, s úgy engedik a fenékre. Úgyes

jelzőt is szerkesztenek hozzá, ami jelzi amikor a hal a háló fölé úszik. Ehhez azonban türelem és kitarás kell, mert a lék szélén órászám kucorogni nem a legkellembesebb.

Sokszor léken át varskákat is szárnak le vagy leshálót feszítenek ki.

Hajdan a csikászatnak is a tél volt az igazi ideje. A mocsaras vizeken olyan tömegben élt ez a ma már védett hal, hogy nemcsak népelelmzésre volt elegendő, de szekérszám vitték Lengyelországba is. A vesszőből font tölcséres szájú csikkosarat szájjal lefelé süllyesztették a lékbe, s órák alatt megtelt csikkal. Könyékünk idősebb lakói még jól emlékeznek a csikra, egyesek szívesen emlegetik, mások, főleg a nők, megborzonganak hallatára, mert gyógyoszerű akár az angolna, s undorodnak tőle. Régi szakácskönyvek őrzik a csikos káposzta emlékét. Egyébként a régi bajai térképeken a mai posztógyár mellett tüntetik fel a „Csikós tó” nevű vizet. Valószínű, hogy a csikhaltól kapta nevét, s nem a csikos legényektől.

A téli halászat legnagyobb zsákmányal kecsegtető s egyszerűsmbd legnagyobb munkát igénylő módja a kerítőháló vagy gyalmas halászat volt. Ezt állóvizekben, lassan folyó mellékágakban gyakorolták, vidékünkön elsősorban az ártéri tavakban, de legismertebb a Balatonon űzött jeges halászat.

Jelentőségét mutatja, hogy a keszthelyi halászcéh és a Festetics-uradalom közötti 18-19. századi szerződések szerint tavasztól őszig a halászok saját ún. kisserzsámaikkal halásztak, de télen jég alatt az uraság hálójával részért dolgoztak. Egy 1770-es tanúvallomásban olvashatjuk: „...egykor pedig téli űdőben fagyal (faggyal) az öreg hálójával is Kilenczédéből halásztam.”

Bél Mátyás 1731 telén nézett végig egy ilyen halászatot, amit aztán nagyon szemléletesen írt le. Legrészletesebben persze Herman Ottó ismertette. A nagy húzóháló drága szerszám volt, így érthető az az 1736-ból származó híradás, miszerint Zalavár templomának boltozatáról függött alá az a háló, amit a téli halászhathoz használtak.

Amikor a jég elérte a 12-25 cm vastagságot, legalább 12 emberből összefélt a halászbokor. A két legtapasztaltabb halász

vezetésével a jelzők kimentek a tóra, s megkezdték a lécek kivágását. A jeges vonó lehet téglalap, hatszöglet vagy ovális alaprajzú, a hely és a háló hosszától függően 200—400 m széles, 800 m hosszú. A belső keskenyebb oldal közepén vágják ki a másfél méter hosszú, egy méter széles bedöntöt, s ettől két oldalt egymástól 18 lépésre a szélszéles számú hajtóléket. Akkor oldalt fordulva párbuzamosan haladnak a tanya hosszán, végül befordulva közepén kivágják a kiszedőt. A felszerelést szánkón húzzák a helyszínre. A két darab 20 méter hosszú vezérrúd végére rákötik a húzókötelet, s a beadón a jég alá tolják, s egy villás rúddal lékről-lékre hajtják. Ha elfogy a kötél, a hálót bedöntik. Egy-egy lyuknál kiemelik a kötelet, a hálót a lyukhoz húzzák a vállukra vetett hám segítségével. Hogy ne csúszsanak, csizmájuk alá jégpatkót kötöttek. Ha elérték a kiszedőt, kiemelik a háló két végét és megkezdik a felszedést. A zsákmány a háló közepén lévő zsákba szorul. Gyakori, hogy a következőt anyát ellenkező irányba húzzák, így megtakarítják a beadó oldal lékjeinek kivágását.

Elképzelhetjük, milyen lehetett a több fokok hidegben túrni a metsző szelet, csupasz kézzel a jeges vízbeled szedni a hálót. Kárpótlást csak a hó zsákmány nyújthat, s bizony 150—200 mázsás fogásokra is emlékeznek. Csakhogy az ilyen fogások sem kárpótolnak a tragédiáktól, amikor a váratlanul leszállt ködben eltévedtek vagy 1782-ben 46 keszthelyi halász merült a Balatonba. Szerencsésebb volt az a negyven, aki egy jégtáblán menekült meg 1739-ben. Balatonyörök közelében a Szent Mihály kápolna fogadalmi képe örökítette meg ezt a jelenetet.

Tudomásom szerint a Balatonon 1957-ben volt az utolsó jég alatti halászat.

A Duna mentén az ártérekben nincsenek akkora tavak, mint a Balatonon, ezért a tanyát úgy lékelik, hogy a kiszedő a part közepébe kerüljön, a hálózó lécek is rövidebbek, csak 4-12 méter hosszúak. Ilyenkor vagy két parti állt össze vagy napzámosoktól fogadták a lékeléshez, amit a hosszú nyakú jelölőférszével végeztek.

Könyékünkön Bátán és a Ferenc-csatornán emlegették a jég alatti halászatot, ami nem is volt minden évben. Ehhez elég vastag jég, nem túl nagy hideg és megfelelő vízállás kellett. Meg talán olyan körülmények, melyek rákényszerítették a halászokat erre a munkára.

bajai arcképeszarnok

KLIEGL JÓZSEF (1795-1870)

GYURCSIK FERENC RAJZA

A zseniális nagy magyar feltaláló Baján született 1795. december 25-én. Nemesei családból származott. Apja Bács-Bodrog vármegye táblabírája volt. A nemesei rangot Mártfy Lipót, a Habsburg-házból származó III. Károly királytól nyerte 1727-ben. Fiúváfogadás útján lett nemessé a Kliegl-család.

Születési idejét a különböző források másként jelölik. A bajai római katolikus plébánia keresztlévi anyakönyvének 1795. évi 508-as folyószám alatti latin nyelvű bejegyzése rögzíti: „Én, Ranich István apát, aki Szent Péternek a Bodrogh-i monostorából való és bajai plébános vagyok, megkereszteltem a december 25-én született csecsemőt, aki a Bács megyei Kliegl Józseftől és a bajai Zlinszky Anna házastársaktól származik. A neve: József és István. A keresztszülei: Perill. Due Antonio öregegy, valamint Latinovics István Bács megyei bíró.”

Vezetékevének írása sem egyezett meg mindig az anyakönyvi bejegyzéssel. Elkörfordult a Kliegel és a Kliegl változat

is. Saját maga legtöbbször az utóbbi módon írta családi nevét. Használták/alkalmanként a csébi (Csébs helységben volt földesúri jogok), a bonyhádi (Bonyháds fele egykor őseinek birtokában volt) előnevet, és nemessége szerzett elődje, Márfy Lipót aranyarsarkantyús vitéz, vármegyei főjegyző családnevét is. A keresztségben kapott József és István keresztneveken kívül egy bajai újságcikk a Péter névvel is „megajándékozta”.

Életéről kevesebbet, küzdelmeiről többet tudunk. Baján kezdett iskolába járni, egyetemi tanulmányait Pesten végezte. Tetszésének megfelelően a lehetőségek közül a katonai pálya mellett döntött. Bécsi garnizonokban katonáskodott, a tisztí rangig felvitte. Beleszeretett egy szegény bécsi család lányába. A napóleoni háborúk csatáiban megsebesült, kórházba került. Felgyógyulása után a testőrséghez helyezték át. Amikor bejelentette, hogy nősülni akar, és ki a jövendőbelije, tisztí rangjáról le kellett mondania és levette az egyenruhát.

Korán árvaságra jutott Kliegl. Mire elérte a nagykorúságot már nem volt sok átvennivalója a szülői vagyonból, mert annak nagyobb részét elnyelték az örökösödéssel járó adósságok.

Othagyta Bécsset, hazajött Bajára, ahol gazdatiszt lett. Megyéje esküdtné is megválasztotta. A tetterős Kliegl azonban ezt a pályát nem tartotta élethivatásának. Megnősült 1822-ben, majd feleségével, gyermekeivel és vagyona maradékával ismét Bécsbe ment. Ott beiratkozott a képművészeti akadémiára festésként tanulni.

Családjával 1828-ban Pesten telepedett le, ahol festészhöz próbált megélni. Eleinte nélkülözött. Nemsokára csendéletet, miniatűr arcképeket, festményeket készítésével képes lett családját eltartani és tanulmányain is dolgoztatni. Saját nyilatkozata szerint 1833-14, 38 éves korától kezdett el gépészeti kérdésekkel foglalkozni. Érdeklődése régebbi volt, gyermekkorától kezdve kíváncsiságot mutatott a gépek iránt. Bécsi tartózkodásainak idején tanulmányozta a múzeumokban látható masinákat. Látogatott gyárakat és nyomdákat, de nem volt ideje mélyrehatóbban gépészettel foglalkozni. Kifűtő matematikával, ez segítette tanulmányainak megszerkesztésében.

Első tanulmánya egy számológép és egy búvárhajó volt. Ekkor egész családjával Bábodon élt, Nyitra megyében, gróf Zichy József vendégeként, annak birtokán, ahol a grófi család tagjai festette. Mindkét tanulmánya csak tervekben készült el. Számológépének sorsa ismeretlen, de érdekes

dolgot írtak erről az akkori újságok. Azt, hogy Párizsban egy francia — akinek testvére Bábodon lakott — talált fel számológépet, éppen olyat, mint Klieglé... Búvárhajó tervét — amely a „víz alatt járó” — 1835-ben közölte. Túl fantasztikusnak találták és elutasították.

Nagy igény volt a XIX. század elejéről kezdve arra, hogy tökéletesítsék a nyomdai munkákat. Az egész világon folytak kísérletek a nyomtatás főbb szakaszainak a betűszedésének, az osztásának és a nyomtatásnak gyorsítására. Főműve a nyomdai szedő- és osztógép — egész életét végigkísérő vezérszemléje volt. Ötlete 1833 körül fogant meg. 1834-ben szerkesztett gépének első mintáját szegényesen, papírlémezkekből és fából csinálta. Pozsonyban készült a gép műhelyében, amelyet valószínűleg Zichy gróf támogatásával létesített. A készítés valóságos lázba hozta, remegett egész testében és hetekig nem aludt. Gépéről sem rajz, sem modell nem maradt fenn. A korabeli leírás szerint lényegét tekintve olyan rendszerű volt, mint a századunk első felében működőké. Saját leírása szerint osztógépe sem volt túlságosan bonyolult. Megszemléltethetők Pozsonyban, a Domb utca 135. szám alatti első emeleti lakásában. Működési elve a Magyar Tudós Társaság 1840. június 15-i ülésén elhangzott beszámolóban ismerhető meg, mert gépről jelentést tett egy vizsgálgatóbizottság. Ennek Vörösmarty Mihály is tagja volt. „Nem tagadhajuk, az eszme itt olly merész, a' gépezet első szemre olly szövevényesnek látszik, hogy eleinte a kivihetőség vagy inkább a gyakorlatiasság iránt némi aggodalmat érezünk, de a' szorosabban vizsgálat azt is eloszlatja...” — írta többek között a pártoló jelentés. Lefűrták azt is, hogy a szedőgép annyit teljesít, mint 13 készítesd, az osztó meg annyit, amely 23 szedőt foglalkoztatni. Hét évvel az akadémiai bizottság jelentése után sem tudta a találmány felkelteni ithon a kellő érdeklődést erre a közhasznú gépre.

Létrehozásáért sok mindennel meg kellett küzdeni. Felesége tanácsára felajánlotta a magyar Országgyűlésnek. A pozsonyi diétán 1839-ben bemutatta gépét a főrendi és karok táblájába tagjaiból alakult bizottságnak, melynek elnöke Bathhány Lajos gróf volt, majd Pesten — a „műfőrtök, gyámfőltök, „s kedvelők előtt.” Pozsonyban 1840-ben bizottság is létesült Kliegl segélyezésére.

Nehezen viselhető csapásként érte az, hogy fantasztikának minősítették. Az egyik róla szóló írás szerint „szerencse, miszerint

Kliegl nem él a középkorban, mert könnyen máglyán végezhetné". Súlyos gondok neheztedtek rá.

Pulszky Ferenc 1841-ben az Athenaeum című lapban felhívással fordult az olvasókhoz, melyben vállalta, hogy csak nyolcletti munka, és 600 pengő forint hiányzik a gép elkészítéséhez, amelyhez hatvan embertől egyenként csak tíz pengő forint segítséget kért. A sajtó láába ismerte fel a találmány értékét, mindössze kilencven pengő forint jött össze.

A sikertelen gyűjtés után barátai azt javasolták, kísérletezzen külföldön tanulmányával. Kossuth Lajos is írt erről. Lelekken köszöntötte a feltalálót. Elisméréssel méltatta a találmány nagy jelentőségét, bántalma esztét, amely ilyen művet teremtett és fejet hajtott előtte, de azt javasolta: „Menjen Kliegl, gépével úgy a mint most van Münchenbe, Párizsba, Londonba, New Yorkba, tegyen ki közlötömnyra három napig, és asztalára özőnlenék a pénz...”

Kliegl azonban így foglalt állást: „nem bátorkodtam az eszmet meztelenségében a világ előcsajátani, tudván, hogy nem vagyok Amerikában, Angol- vagy Franciaországban, hová ugyan az okoskodás utasított de nem szíveim.”

A pénz ithon azonban nem ömlött asztalára, a gondoskodás ritkább lett. A reformkorszakban gyűjtést indítottak számára 1800 forintos kerettel, de csak 400 forintot tudtak beszédni.

Kiadtak Pesten egy kétkötéses antológiát 1842-ben, az úgynevezett „Kliegl-könyv”, amelyet Garay János szerkesztett-és Landerer és Heckenast könyvnyomó intézete ingyen állított elő. Az akkori könyvkiadók 5 forintos áron hozták forgalomba. Az előszóban Pulszky Ferenc írta a feltalálólól. Báró Eötvös József, gróf Mailáth János, Szemere Pál, Vachot Imre és mások — írók és politikusok — írásait jelentették meg benne. Közölték Garay János: Az új Gutenberg című Klieglről írt versét is. Azzal a reménnyel adták ki, hogy bevételéből Kliegl befejezheti gépét, de csalódtak, mert nem egészen ezer forintot hozott.

Habsburg József főherceg, nádor is megtekintette a találmányt és saját pénztárából havi 100 forintot utalványozott részére, melyet a nádor 1847 évi haláláig megkapott.

1848-49-ben nem adott a kormány pénzt a gépre, így készítését abbahagyta. Festészetből és zongoraleckék adásából élt 1849 februárjáig, amikor a kormány Nagyváradra küldte, az ottani fegyvergyárba, egyik osztály főnökének.

1848-ban szodógép-találmányának támogatására új „Kliegl-könyv”-t akartak kiadni. Időszakos kiadványú szerették volna fejleszteni, de ez a terv is megbúsult.

A szabadságharc bukása elsodorlta érvényesülési lehetőségét, melynek eszméjét

Táncsics Mihály is sürgetve felvet még 1848 tavaszán.

A nyomdászkat magyar uttörője legnagyobb találmányát nem valószínű, hogy pedig a nyomdai tökéletesítésre nagy szükség volt a nyomdáknak. Mi lett művének sorsa? 1873-ban még a Nemzeti Múzeumban volt, jó állapotban. 1925-ben olyan lehangoló hírek voltak, hogy eltűnt a múzeum gyűjteményárából. A gépet kereszték, de végleg elvesztett. A találmányról rajz, szabadalmi leírás nem maradt, csupán egyeden eurazajgár billentyűzetének elhelyezéséről, amelyet a feltaláló készített.

Később a vasútra fordította figyelmét. 1845-ben az egyútn vasút problémájával foglalkozott. Ezt egy szlavóniai fakitermelő vállalat kívánta felhasználni. Szakértői bizottság vasúti rendszerét megfelelően tartotta, de amikor kocsija már teljesen képtelen lett, a társaság feloszlott, a költséget a feltaláló fizethette. Amikor egy évvel később újabb társaság alakult, ismét szerződés és 400 öl hosszú pályát is épített a próbakocsin, de ez a társaság is csödbe jutott. Szomorósnan írta feleségének: „Rám rohantak a hiteltelők, perbe idéztek és a bíróság elmarasztalása következtében a közös rövid pályámmal együtt eladatott.”

Megszerezteot hogy pályára alkalmas olyan gőzmozdonyt, amely terheléssel is könnyen vette az emelkedéseket, különleges fékjeivel pillanatok alatt részútsópályán is minden ponton meg tud állni. A mozdony csak tervezjokban volt meg. Amikor a semmeringi hegyi pályát építették, szabadalmaztatni akarta tervét Ausztriában, de a bécsi találmányi hivatalban ellopják, mások illetéktelenül felhasználják. Így a semmeringi hegyi pályán az ő elképzelése szerint épített mozdonyok jártak.

Vasúti találmányáról Petőfi Sándor is írt naplójában 1848. április 12-én: „Klieglnek, a nagy gépésznek új találmánya van. Egy végtelenül tökéletesített vaspálya, melyen hegynek és völgynek utazhatni, kanyarodhatni jobbra, balra, s elkészítése csak felnyitni kerülne, mint a mostani vaspályáké, s így az utazási költség is a mostaninál csak fele lenne!...” Milyen nyereség!” — leírta, hogy a feltaláló kínálta találmányát gróf Széchenyi István közlekedési miniszternek is, aki sajnos nem nézte meg, másokhoz küldte... Petőfi az elutasítás miatt kárhözta Széchenyit, de azt írta, hogy valójában nem is ő a hibás, hanem Kliegl, mert Magyarországot választotta születési helyeül.

Vasútjáról, melyet főleg a fővárosnak szánt, 1848-ban külön munkában is megemlékezett, leírta lényegét, annak kálváriáját: „Figyelmeztetés az új egyútn vasútvonal vaspályára, amely a mostani költségek felével építhető, de melyen hegynek, völgyön és legkisebb kanyarulatokban láthatni, párhuzamba véve a mostani ren-

szerral. Kiadja Kliegl József, annak feltalálója.”

Modellje, mint későbbi kutatásokból kiderült, József nádor gyermekeinek játéka lett.

Olyan mozdonyt is tervezett, amely magával vitte a síneket, a sínlerakót mozdonyt. Minden valószínűség szerint ez volt a későbbi hernyótalpas jármű őse. Bővebb adatok a találmányról nem maradtak fenn.

A szabadságharc ügyét támogatta szórólve elvezeszt találmányát a nagyváradi fegyvergyárban készítette. Mielőtt alkalmazhatták volna, vége lett a polgári forradalomnak.

Feltalálta a hangjegyrögépet. Ezt a műszaki alkotást saját anyagi erejéből el tudta készíteni. A „hangszedő”, géppel Liszt Ferenc, Erkel Ferenc, Ábrányi Kornél és más neves zeneművészek is tettek kísérletet, játékkal papírra vetette a gép. A próbák kilegítők voltak, de nem akadt felkaroló pártokja. Találmánya megvételére gyűjtés indult, melyből 1137 pengő forint, 40 krajcár és 10 darab arany maradt meg. Ez a pénz lett élete utolsó szakaszának egyetlen komoly anyagi forrása. Találmányát megvették és ünnepléses keretek között átadták a Nemzeti Múzeumnak. A hangjegyrögépet továbbí sorsa az lett, hogy nyoma veszett. 1905 körül előbb egy lakásba került, ahol a vele járó gyermekek önkéntestek, majd a fedés homályába veszett.

Említtést érdemel még találmányai közül a — valószínűleg 1858-1859-ben konstruált — aratógép. Modellbemutatóját lakásán tartotta, ahol kislfia húzta a mintadarabot és a hivatalos szakértői bizottság „el volt ragadatulva működsétől”. Azt írta az egyik lap: „Kliegl Pesten van, s új aratógépet talált fel. Ezt mondják, hogy a géppel egy ember két-három óra alatt egy holdat learathat”. Ezzel a találmányával a mezőgazdasági munkát akarta megkönnyíteni. A modell sorsa ismeretlen.

A hatvanas években feltalálta a szterotip matricakészítő gépet, amely helyettesítette a szodógépet, feleslegessé tette az osztógépet. Működési elve hasonló volt a hangjegyrögéphez. A működsépes találmány és rajzai megvoltak fia, Kliegl Dénes nyugalmozott adósodó birtokában Pozsonyban, de további sorsa ismeretlen.

Életének utolsó harmadában, a szabadságharc bukása után Kliegl ismeretlen helyen búdosott. Egy változat szerint Aradon telepedett le 1849-ben, gépeit 1851-ben házber fejében lefoglalták. Így forrás szerint elárverették. Ez idő tájt tűnt el az osztógépe. Más forrás alapján közbenjárására egy szemlély helyette kifizetett 90 forintot, míg a lakberádszám-különbözötét — amely már 1300 forintra duzzadt — Pest városa egyenlített ki, így az árverés elmaradt. Ezen változat szerint gépeit

BAJAI ARCKÉPCSAROK

folytatás a 11. oldalról

előbb a Vakok Intézetében őrizték, majd 1860-ban a Nemzeti Múzeumba szállították. Annyi derült még ki rólok, hogy 1910-ben ipari kiállításra vitték, ahonnan többé nem kerültek elő.

A szabadságharcban fiai és veje is Kossuth zászlaja alatt harcoltak. Egyik a komáromi fegyverletételnél került fogságba, a másikat büntetésből besorozták az osztály seregbe. Lányának honvéd férjét elfogták. Amikor a bukás után a viszonyok enyhültek, Kliegl is előkerült és dolgozni kezdett, de pangás állott be, senkinek sem jutottak eszébe találmányai.

Tíz gyermek közül hét nevelkedett fel. Korán lett özvegy, így a négy legkisebbet 1845-től legidősebb leánya, Laura (Schulz Róbertné) nevelte Pozsony megyében. 1816-1862-ben, de feltehetően 1860-ban is ennél a lányánál élt, a Pozsonytól 20 km-re lévő Bazinban, majd Pestre ment. Helyzete nem volt fényes, harmadik emeleti hónapos szobájában dolgozott, sokáig főleg zongoraleckék adásából, festésből, másolásból élt, de gépek szerkesztésével is foglalkozott. „Volt neki egy nagyreményű fia, akiben öreg napjainak gyámolát nevelé ez nemrég mint mérnök dúsan jutalmazott állást nyert és ekkor hirtelen meghalt” — írta Jókai Mór.

Kliegl sokat utazott az országban, utolsó éveiben ismét festgetett, s reménytelen küzdelmében apróbb találmányait értékesítette. A pesti Cziráky-ház harmadik emeleti szobájában élt, elfáradva a munkában és a várakozásban, idegrendszeri zavarok-

kal küzködve, ínségben, míg a halál nem végezt vele.

Halálának idejéről, helyéről is eltérő adatok vannak. A legelfogadhatóbb szerint 1870. január 7-én halt meg 75 éves korában.

Kliegl unokaöccse (húgának fia) Kászonyi Dániel, Kossuth lelkes híve, az emigrációból hazatérve a nyolcvanas évek elején a Népszava szerkesztője volt. Még életében kiadta német nyelven visszaemlékezéseit. Ebben többször említi nagybátyját, aki tehetséges költőnek és muzsikusknak, elég jó festőnek, ritka mechanikai zseninek és túlságosan becsületlen embernek jellemez, aki két emberöltővel megelőzte korát és még többel a magyarországi viszonyokat.

Kliegl a szerencsétlen feltalálók sorába tartozott, üldözte a magyar zsenik fátuma, a meg nem értés, a sikertelenség. Nem alakult sorsa szerencsésen, s hiába remélte a kezdeti nagy sikerek alapján, hogy gépei meghódítják a világot. Világra szóló dolgokat fedezett fel ez a sokoldalú, félreismeret lángész. Találmányát nem tudta értékesíteni, szegénységben élt, gépei elkallódtak, elfelejtették.

Külföldön felfigyeltek munkáira, amelyek végleges formában nem készültek el. Külföldi lapok tudósítói jöttek Pozsonyba látni a nyomdászat magyar úttörőjének alkotásait. Nevét felkapták az európai újságok, hírneve lett. Megfigyelők is jöttek külföldről, majd megszületett — egyszerre több helyen a szedőgép. Nehéz az összefüggéseket megállapítani, de megtette ezt Jókai Mór a hírlapírás eszközeivel: „Szegény Klieglnek volt egy nagyreményű ta-

lálánya a betűszedőgép, ezt most egy külföldi ember hirdeti, mint sajátját.” Egy fél évszázaddal később pedig Amerikából kaptak a linotyp és monotyp nyomdái eljárásokat. Kévs elismerés jutott osztályrészről, nevét hamar elfeledték itthon és külföldön. Kísérletei a szerencsésebb feltalálókat juttatták az elismeréshez.

Kliegl 1840-ben lépett először a sajtó nyilvánosság elé. Értékelései, cikkei, a pesti, pozsonyi és bécsi lapokban jelentek meg.

Szülővárosa a század elején fedezte fel fiát, foglalkozott azzal is, hogy emléktáblát állít, de erre nem került sor. 1936-ban a budai első kerületi iparoskör tervezte, hogy megünnepli a szedőgép feltalálásának centenáriumát. Erről cikkeztek 1938-ban a bajai újságok is. A bajai ipartestületet is foglalkoztatta a centenárium megünneplésének gondolata. Borsay Jenő megbízott múzeumvezetőt 1939-ben a polgármester felkérte a bajai származású szellemi nagyok emlékének megörökítésére. Akkor felmerült ismét Kliegl József emlékének megörökítése, a vele kapcsolatos tárgyi és írásos emlékek gyűjtése, de a háború megakadályozta a kezdeményezést.

Ükunokája, Kliegl Sándor szobrászművész kompozíciót készített, rajta dombormű portréjával, amely a Deák Ferenc utcai parkban áll. Utca is viseli nagyfiának nevét.

Bánáti Tibor

TÉL

kell hajolnom, hogy a mélyére lássak.
Meleg a finom forgácsförek. Megyek tovább, hagyom aludni és hízott hangyákkal álmodni küllő barátomat.

Nem kell sokáig várom a szarvasokra sem. A vezéreltén szobrozik már a nyiladékok közepén. A fehér hátér tölelesen rajzolja ki dermedt körvonalait. Messze van, a teleobjektív nem bírkozik a részletekkel. Aztán kecses vetődéssel mozdul és már indul is a csapat. Lehetnek vagy negyven. Kettesével, hármással vágatnak át, vakon követe a vezért. Tudom, hogy fogok még velük találkozni, mert a Duna-parton meg kell majd fordulniuk.

A nyiladéktól balra erdei holtág. Kiszaladt belőle a víz, vörösré fagyott fű és sástömeg borítja. Csaknem egymásnak támaszkodó fák sátrat húznak föl, törzszikre vastag fehér ecsetvonásokat pingál a hó. És mindez remegő, sejtelmes vibrálással halványkékbe öltözik, ha csak egy percre is kibújik a nap.

Úgy érzem, csak egymagam élek a földön, a táj csak nekem szépiptezik, és hogy a természet csak azért áldozza fel önmagát, hogy téli ruhát is megmutathassa. De mert tudom, hogy nemokará kacsaga bontja szirmait a Tavasz, langymeleg törli szárazra a fák derekát, csak csodálom a fagyot kék világot és hiszem, hogy végtelenül jó egyedül.

Alaposan megizzadok mire a Dunához érek. Baja felől nagy kanyart fordul, amíg ideér. Szemben a Kádár-Duna bejárata. Balra a Móríc-ágot jég takarja. Előtte a magas homokplató hóféhéren. Koronfeletén kanyarog át rajta egy keskeny patakocsa. A folyó szökött ide, gyorsan rohan, nem fagyott be. Ez a szerencsése annak a néhány szürkegémnek, akik vala hogy lemaradtak a nagy kirándulásról. Most ványan és reménykedve ácsorognak a jégbűd vízben. Talán mégis megúszák a telet, hiszen a nagy hideg már elmúlt. Piszkos jégtablák zsörtölődnek kint a nagyvízen, és itt a csendes, havas öbölben gémeim árván várják a Tavaszt. Nem repülhetnek messze, azt is csak szokásból. Helyreigazítják szárnyaikat, behúzzák nyakukat és várnak. Halra, békára, cickányra. De ki jár most erre?

Úgy elfoglaltak a gémeik, hogy majdnem elszaladt egy jókora rudli. Szakállas agancsok kokogtak végig a folyóparton, alig takarta őket a fiatal fűzerdő. Ott pilentek, rácsáltak jöttömig. A befagyott holtágon óvatosan kaptatnak át, mert a jég nekik is csúszik. Az erdő előtt fejüket magasra

folytatás a 14. oldalon

Évek óta alig esett hó. Kisfiának úgy meséltem a hókrisztályról, mint nekem meséltek a narancsról annak idején. Pedig a tél mit sem ér hó nélkül még akkor sem, ha minden gyermek felő narancs nélkül.

Most meg leesett három nap alatt 10 évről való. Se ember, se vad nem tudott mit kezdeni a fehérséggel. Csak napok múltán tisztultak az utak, került széna az etetőbe. Azt hittük, hogy minden életet eltakart a tél.

A pörböldi töltésig autókóztam ki, aztán délnel fordulva gyalog indultam el kedves leshelyem felé. Lábam alatt nyoszörögött a hó, és amikor leértem a töltésről, már halk zizegéssel dörzsölődtek az ágak, nagyszájú varjak hängoskodtak a fűzek tejetén.

A töltésről a holtág partjához vezetett úton jobbra is, balra is messzire látni a nádasok felett. Tavasszal tó alakul itt ki, tülös partját is az erdő alkotja. Olyankor víz alá bújik ez a félsziget is, pedig ott áll kedves magaselem is, annyi izgalmas, békés óra kvártély. Ma mélyen feszül a jég, vígan elbír amíg átsétálok.

Szarvas, disznó alig jár most erre, tavasztól őszig bezeg itt tanyáznak. A nádas, vizes erdőfolt terített asztal és nagyszerű rejtékely. De ha a jég szorítja a nád bokáját, száraz, havas csuhé borítja a rétet, se enni, se menekülni nem lehet. Most fehér asztallá dermedt a víz, a nádaszéléken fácánok kapirgálnak, esetlen hangos robajjal kelnek útra és fogalmuk sincs arról, hogy mit keresek itt.

Korhadt halászcsonk kandikál a jégből, még az ősszel fedtette két vállra az ényeszert. Rozsdás lakat árulkozik, hogy valaha vigyáztak rá. Így jókora pénzmapocok sír-emléke lett. Nem tudom hogyan került ökleme ide. Lehet, hogy a korhadt ladik alól nézett ki, amikor a fejére ütöttek? Valakinek nem tetszett ez a pikkelyes farkú, vízbe csodabogár. Nyugodtan élni hagyhatta volna pedig a kedves, óvatos állatot. Sokszor láttam langyos tavaszokon apró nádszigeteken sütkérezni vagy csendben fevetgni a békalence között. Ez is megfért volna.

Ódóbb álltam. Éppen átkelni készültem egy széles nádaparcellán, amikor gözölgő szöresmő állta utam. Jókora süldő szunyókált a nyári szénamaradékokban. Ki akartam kerülni, de észrevett. Fejest ugrott a hóba, aztán beljebb megállt. Biztosan azt hitte csak, hogy rosszat álmodott.

Hosszú kilométereken senkivel nem találkoztam. Aztán ott állt a les is, amit egyszer csak véletlenül fedeztem fel. Számtalan intimitást láttam tejetéről. Ásító, gyanútlan rókát, elsőnapos szarvasborjút, vadízsószerelmet. Légtornász őszapokát is.

A lestől jobbra mély, vizes terület, százsáma férfias fekete diókkal. Egy szarvasbőgés jutott eszembe. Vízben álltam a fákkal együtt. Libegve, hörögve kerestek egymást a küzdő felek, a szügyig éró vízben is elszántan csatáztak. Aztán átrohant előttem vagy tíz szarvastehén. A hóféhére poroló víz, a rozsdavörös telt állatstestek és a koronfekete vastag fatörzsek modern díszletté folytak össze. Mint egyetlen aze a pazar előadásnak, még most is azt hiszem, hogy én vagyok csak a titkok ismerője.

De lebontották a színpalákat, most zsenge csemeték dideregnek vastag nádkabátban és az egész tisztáson csak három szarvastehén ácsorog. Felém néznek és már rohannak is.

Hírmondó bokrokon fészekmaradékok, hősipkát viselnek. Hej, de könnyű lenne most megtalálni a türkizes rigótojásokat, a pibegő, csupaszaj fiókákat. De tél van. Végtelen csendben, békésen alszik az erdő.

Ahogy távolodom a befagyott víztől, úgy szaporodnak a vadcsapások. Nagy összefüggő erdőrézshöz érek és széles nyiladéka váltok. Egészen a Dunáig látni. Nyáron homokhegy zárja le a kilátást, most vakítóan fehér palástot öltött, szinte bevilágítja az egész nyiladékok.

Zöld küllő rebbren fel téli odújából. Nem száll messzire, gondolom csak megnyugtatósomra mutatja be mászó-tudományát. Egyet-egyet kongat is a fa derekán. Oduja alacsonyban van, le

folytatás a 13. oldalról
tartva összetörődnek, még egyszer rám
bámulnak, aztán csendben elnyeli őket a
félhomály.

Az elhagyott halásztanyát is körbejár-
tam. Korhadt farakásokon foszlott halász-
hálók. A hasábfák rejtekében hangos
cicegéssel perlekedik egy egércsalád.
Ügyet sem vetnek rám, csak akkor lesz vé-
ge a civakodásnak, amikor a favárat meg-
kopogtatom. Nekik azért jobb dolguk van,
mint a gémeknek.

Indulok vissza a töltés felé. Enyhén
emelkedik az út, aztán széles dágonyába
bukik. Sárga sás béleli a nagy teknőt, és
benne az egész tehéncsapat. Szembené-
zünk és már indul is az eszeveszett roha-
nás. Ha óvatosabb vagyok jól
kigyönyörködhettem volna magam. Így
aztán mára (vagy talán erre a télre is)
elszaladtak. És persze nem a folyó felé,
hanem vissza a határtalan tág erdőbe.

Holnap majd visszaindulnak, a vezér-
télihén megint benéz a nyiladéka, átro-
han a csapat, a nyári borjak bukdácsolva
követik anyjukat. Porzik a hó és fagyott
földdarabok szakadnak ki a dermedt ta-
lajból. Mint imbolygó lámpaszem tűnik
el az utolsó kötény is valamelyik mogyo-
róbokor mögött.

Sötétszürke felhőtakarót húznak maguk-
ra a fák. Lassan szállingózik a hó. Minden
pehely megsimogatja az ágakat, csendben
mondanak valamit, némelyik fent is marad
aludni. A többség elnyújtózik a földön,
összebújnak, betakarnak minden nyomot,
hogy holnap patyolatfehéren ébredjen az
erdő.

VAJTAI ISTVÁN

HABSBURG OTTÓ VAN-E JÖVŐJE MEZŐGAZDASÁGUNKNAK ?

1991. november 2-án a Sugovica HO-
TELBEN tartott sajtótájékoztatóján kap-
tam ígéretet HABSBURG OTTÓTÓL,
hogy ad egy írást a BAJAI HONPOL-
GÁR számára. Íme a cikk, ami lapunk
számára készült.

(A szerk.)

Az Európai Közösségben, akárcsak a vil-
lág minden államközösségében, a mező-
gazdaság ma komoly probléma.

Az Európai Parlamentben például idők
hatvan százalékát az agrárkérdéseknek
szenteljük annak ellenére, hogy ma a kis-
gazda- és farmerréteg az össznépeség ele-
nyészően kis százalékát teszi ki. Sokan,
akik nem tekintik át az általános helyzetet,
ezt a tényállást paradoxnak tekintik. Ennek
mégis van egy alapvető oka: ha igazán vál-
ságos a helyzet, az ember szükség esetén
az ipari korszak minden vívmánya nélkül
meglehet. Napjai nem lesznek kellemesek,

de nem kerül akut életveszélybe. Azt az
embert ellenben még nem találták föl, aki
élelem nélkül ne halna meg. Így tehát le-
gyen bár a mezőgazdaság az összgazda-
ságnak csak igen kis része, mégis
mindennek az alapját képezi.

Ezt a tényt igazolják a második világhá-
ború utáni események egészen napjainkig.
Angliában például már a második világhá-
ború előtt eltűntek a kiscgazdák és nagyob-
bára csak nagybirtokokon művelik a

földet. Németországban és Ausztriában elevenben 1945-ben még létezett egy fejlett kisgazdaréteg. A második világháború vége után Anglia kapta a legtöbb segélyt az Egyesült Államoktól; Ausztriának és Németországnak sokkal kevesebbet jutott, sőt az osztrák esetben még ott garázdálkodtak az oroszok egészen az ötvenes éveikig. Mégis tény, hogy mind Németországban, mind pedig Ausztriában — amelyeket leggyőzött országokként kezelték —, alig pár év elteltével rendszeren tudtak táplálkozni az emberek; ezzel szemben Angliában csak a hatvanas években sikerült egy szabad élelmiszerpiacot létesíteni, amelynek köszönhetően az emberek azt ehtették amit akartak.

Napiaink egy tipikus esete volt a Litvánia és Szovjetunió közötti konfliktus; amikor a Litván Kőztársaság kiáltotta függetlenségét, a békeszerető Gorbacsov blokádot rendelt el a balti állam ellen. Mindenki azt hitte, hogy ez a kis ország nem fog tudni ellenállni az óriási Szovjetunió nyomásának. Mégis sikerült diadalmaskodnia a harcban, mivel agrárfőlöslégek fölött rendelkezett. Ennek folytán a litván népet nem sőtotta éhínség és azonkívül még el is tudott adni élelmet az ipari közirtársaságoknak, főleg Ukrajnának és Fehéroroszországnak, melyek ellenszolgáltatásként benzint és ipari termékeket küldtek. Az eredmény az volt, hogy alig néhány hét elteltével a hatalmas Szovjetunióknak kapitulálnia kellett.

Az agrárfőlöslég nekünk is egyik nagy előnyünk. Ha összehasonlítjuk Magyarországot helyzetét a többi közép-európai országgal szegényes körülményeivel, hazánk azért bízhat a jövőben, mert népe semmi esetre sem fog éhezni.

Ha a mezőgazdaság helyzete mégis a ma talán legnehezebben megoldható probléma, ez azért van, mert a termelők kénytelenek kizárólag az eladott termékek árából megélni. A világgiaacra ugyanakkor hatással van, hogy a világ agrártermelése évente öt százalékkal emelkedik. A piac azonban nem lesz nagyobb. Az eredmény az, hogy a főlöslég nyomja az árakat. Országok, melyek nemrég még éheztek — mint például India —, most főlöslégeket termelnek. Egyedül a volt Szovjetunió maradt defic-

tes, ami azt mutatja, hogy a marxizmus és a produktivitas kizárják egymást.

Most, amikor Közép-Európa fölszabadult a marxista iga alól és mindenki tudja, hogy ez a rendszer nem állja meg a helyét a világgiacon, fölvetődik a kérdés; mi legyen mezőgazdaságunk jövője?

Mindenek előtt azt kell tudomásul veytik, hogy a kisgazdák alkotják a társadalom szociális alapját. Nélkülük egészen más lesz a helyzet. Ez közbizságot jelent mind a politikában, mind a szociális életben, de még a környezetvédelemben is. Ha valaki beutazza az Egyesült Államokat, látni fogja — főleg a Közép-Nyugaton — mit jelent egy új kisgazdák nélkül. Ugyanezt tapasztalhatja az ember úton Csehszlovákiából Ausztria felé. A határtól északra és délre egyforma a vidék. Mégis óriási a különbség. Az északi rész embertelen, a déli rész egy barátságos, élő táj, ahol kis gazdaságok rajzolják bele saját egyéniségüket a környezetbe.

Tehát csupán a tájat szemlélve láthatjuk, hogy csak egy kisgazdarétegre épülő társadalom képes fenntartani azt az élő környezetet, amelynek szükségét ma főleg a városi lakosság érzi. Ez mutatja azt az utat, amelyet követünk kellene.

A nagy hiba még mindig az, hogy sok ember a mezőgazdaságot csak a termelés egyik ágának tekinti, mint például az frógépyártást. Ez hamis. A mezőgazdaság szociális életünk egy része, ezért nem szabad tisztán gazdasági törvények szerint megítélni. Azonkívül egy dolgot sokszor elfelejtjenek: a kisgazdák a legjobb környezetvédők. Ezt a feladatot a mai napig ellenszolgáltatás nélkül teljesítették. De a romló piaci árak miatt nagyon nehéz a soruk. Ha meg akarjuk tartani azt a mezőgazdaságot, amely városaink megélhetésének a biztosítéka, ezt csak úgy érhetjük el, ha végre ráeszmélünk arra a szolgáltatásra, amelyet a kisgazdák tesznek a környezetnek. Nekik ezért is ellenszolgáltatás járna a társadalomtól. Ez lenne az új, egy igazi szabad kisgazdaréteg sikeres megalapozásának.

A kérdés az, mi legyen a földdel, amely ma még nagyrészt kollektív tulajdonban van. Mindenekelőtt azt kell megértenünk, hogy annak, aki a föld tulajdonosa volt és aki ezt kész további is megővealni, annak joga van arra, hogy visszaadják neki.

Persze nem tanácsos jelenleg nagy egységeket létesíteni, mivel a második világháború előtt nyilvánvalóvá vált, hogy a nagybirtok nem termel olyan jó határfokon mint a kisbirtok. Ellenben a volt kisgazda tulajdonosoknak joguk van a földjükhöz.

A többi föld esetében, amely ma már nem adható vissza az eredeti tulajdonosoknak, mindent meg kellene próbálni annak érdekében, hogy adekvát kisbirtokokat létesítsünk rajtuk — legalábbis olyan mértékben, hogy biztosítsuk városaink és ipari központjaink minimális szükségleteit. De mindez csak akkor vezethet sikerre, ha a mezőgazdaságban olyan életszínvonalat teszünk lehetővé, amely a fiataloknak is megengedi, hogy falun maradjanak. A mezőgazdasági életforma nagyon kemény. Vannak azonban határozott előnyei is, mivel függetlenséget biztosít és ezért vonzza a független, szabad szellemeket. Fennáll tehát annak lehetősége, hogy egy helyes politikával elérjük a célt: társadalmunk alapjainak megőrzését. A kisgazdák által megővhatjuk a városiak számára azt a vidéket, amely szabadságot, természetet és szépséget jelent.

Amellett modernizálnunk kellene a kisgazda-rendszer gazdaságpolitikáját is. Ma már semmilyen ipar nem létezhet tudományos alap nélkül. Ugyanezt kellene a mezőgazdaságban is bevezetni, de nem kényszer útján, mint azt a kommunisták próbálták, hanem az emberek szabad akaratával. Mert társadalmunk fő célja mindig az kell legyen, hogy a modern társadalom keretei közt is megőrizze az emberek jogait és szabadságát. Minél több a független elem, annál biztosabb a szabadság és a demokrácia.

Magyarország agrárállam volt és bizonyos mértékben a jövőben is az lesz.

Történelmünket tanulmányozva világossá válik, hogy Magyarországgal nagyságának forrása a tanya és a föld. Onnét származnak őseink és nagybárára lángetmeink is. A magyar kisgazdaréteg nélkül nem képzelhető el Arany János, Vörösmarty Mihály vagy Petőfi Sándor. Kisgazdáink nélkül Magyarország szegény ország lenne. És ezt semmi esetre sem szabad megengednünk akkor, amikor országunk számára szép jövő ígérkezik az Európai Közösség keretében.

A KÖZÖS MUZSIKÁLÁS ÖRÖME

HÚSZ ÉVES A "LYRA" BLOCKFLÓTE EGYÜTTES

Városunk zenei életének palettája új színnel gazdagodott 1972-ben: a József Attila Általános Iskolában — Rekettye Sándor vezetésével — alakult meg és indult útjára a „Lyra” blockflóte együttes. A fiatal társaság kezdetben a magyar népzenet népszerűsítette, majd fokozatosan a régi zene művelésével a reneszánsz, a barokk, majd legújában a klasszikus muzsika felé fordult. A taglétszám más iskolák növendékeivel fokozatosan bővült, sőt, 1989-ben Borotán, az általános iskolában önálló csoport alakult.

Ma az összlétszám alapján a vezető mintegy hetven 9-18 év közötti ifjúból válogathat a fellépések alkalmával. A hangszeres zene oktatásán túl ugyanis szép számú közönségkerti, díjátadást örökítenek meg a két évtized krónikái, a számtalan helyi műsoron kívül hazánkban hat megyében lépett fel az együttes. 1990 nyarán Keszthelyen a Magyar Televízió készí-

tett róluk felvételt, majd a kaposvári helyi tévével forgattak filmet. Ugyanabban az évben Kiváló Együttes címet adományozott számukra a Művelődési és Közoktatási Minisztérium.

Tavaly közös hangversenyen vettek részt Zomborban a bezdáni és a helyi fiatal muzsikusokkal, nagy közönségkert aratva.

Kiemelkedő élményt jelent valamennyi jelentkezőnek az évente megrendezett nyári zenei tábor. A szintén évente szervezett vegyes műfajú művészeti csoporttalálkozókon hagyományosan jól szerepelt az együttes. (Jó hír, hogy a tavaly Borotán megrendezett Megyei Blockflótes és Furulyás Találkozót az idén május 10-én ismét lebonyolítja a borotai művelődési otthon.)

1991-ben, Mozart halálának 200. évfordulóján Salzburgban muzsikával tisztelgett az együttes a géniusz szobra előtt. E nemes kezdeményezést folytatva, ez évben

Haydn, Bach és Telemann életének főbb állomásaira kíván eljutni a „Lyra”. A hangszeres fellépéseken túl az ismeretszerzést hivatott szolgáltni Eisenstadt, Salzburg, München és Lipcse — e szerzőkhöz kötődő — épületeinek, hangszergyűjteményeinek felkeresése.

Rekettye Sándor, ki a próbák és a fellépések vezetésén túl igazi menedzserként, óriási szívvel szervezi az együttes tevékenységét, ma már a római és velencei vendéglátogatást készíti elő, mivel az olasz mesterekkel is „illik” tanítványainak megismerkednie.

E tényleket és tervek megismerve magától fogalmazódik meg a kérdés: ki fedezi a csoport működési költségeit?

A Helyőrségi Klub patronálja az együttest, próbatertmet, alkalmankénti, változó összegű anyagi támogatást nyújtva, s kedvezményes utaztatási lehetőséget biztosít a helyőrségi parancsnok úr támogatásával. A borotai önkormányzat szintén segíti e közösséget csakúgy, mint a szülők. Az együttes nem csak adományokra vár: műsori, programjai révén (rendhagyó énekórák, ünnepségek stb.) saját bevételkel járul hozzá tervei megvalósításához.

A közös muzsikálás öröme igazi család-kovácsolta e fiatal közösséget, működésük, egyszerűségük példaértékű korosztályuk számára.

Nagy szeretettel várják soraikba a blockflóten (furulán) tanuló fiatalokat pénteken délutánonként a Helyőrségi Klubba.

Nemes Gábor

Barátainknak

A kitasztatottság

távolságot ád,
embert tárgyá tehet,
kezekkel a mélybe
göröngyöt ereszt
a maga útjára —
szirmokat foszt,
sugarat itat
holtakkal,
magában nevet,
s embert tárgyá tehet.

Hollósy Katalin

HÓDSÁGHY BÉLA

Immár három éve — akkor volt születésének 100. évfordulója — meg-megszólal lelkiismeretem, hogy a volt kollégáról meg kell emlékeznünk. És mert az embernek élete végén halmozódik fel a legtöbb tennivalója és ideje beszűkül, csak most teszek végre eleget a belső kényszernek is, hogy Hódsághy Béláról szóljak.

1951-től 1955-ig voltunk tanárkollégák a III. Béla Gimnáziumban. Ebben az időben dolgozott a Faust II. részén. Sokszor karikás szemmel, fáradtan jött be az iskolába: „Egész éjjel néhány rím miatt gyötörödtem, tízet is találtam, de egyik sem méltó Goethe zsenialis szövegéhez...”

Életerejére, szellemi tehetsége ebből a munkából égett el.

Megbecsült pedagógus, költő és műfordító volt.

Hódsághy Béla élete a helyét nem találó magányos tehetség és a közélet változásainak sajátos összefonódása. Lépesenként követhető nemcsak a kedvező alkalom keresése, hanem az életpálya lehetőségeinek fokozatos szűkülése, illetve egy irányba tolódása. Önéletrajza nem a nyilvánosság számára írt emlékezés, de mint sok esetben, az író szándékán túl többet vall magáról a pusztá tényeknél.

„Hódsághy, 1889. július hó 13-án születtem. Apai ágon kisparaszti, anyai iparos család sarja vagyok. Édesatyám származású tisztviselő volt. Elemi iskolai tanulmányaim Zomborban, a középiskolaikat részben Zomborban, részben Pécsen végeztem. 1907 júniusában érettségiztem a zombori állami gimnáziumban. 1907-től 1911-ig a budapesti egyetem filozófiai fakultását látogattam. Itt abszolváltam 1911-ben.

1911-től 1913 év júniusáig a városi felsőkereskedelmi iskola óraadó tanára voltam Zomborban. Katonai szolgálat kötelezettségemnek a székelyudvarhelyi 82. gy. e. kötelékében tettem eleget 1913—14-ben. A világháborúban a 23. gy. e. katonájaként vettem részt. 1914 decemberben hadapród örmesterré nevezték ki. A fronton 36 hónapot töltöttem. Több ízben tüntettek ki. 1919. október 1-jén szereltem le Csótón. 1918. október 8-án a nyugati fronton amerikai fogságba estem, s mint hadifogoly összesen egy esztendő

töltöttem Richelieuban, Franciaországban. Leszerelése után egy esztendő Zomborban töltöttem, ahol családom tartózkodott, feleségem és leánygyermekem, aki 1918 augusztusában született.

Kutatásomig a zombori kereskedelmi leányiskolánál tanítottam. 1920 júniusában a hűségeskü megtagadása miatt el kellett hagynunk Jugoszláviát. Menekülként így került a felszabadulás után Bajára, ahol egy magánbankház tisztviselőjeként helyezkedtem el. A banknál töltöt éveim alatt tanárként is működtem, az akkori kereskedelmi fiúiskolánál. 1927-ben polgári iskolai tanári oklevelet szereztem, s a helybeli városi polgári fiúiskolánál helyezkedtem el. Bajai működésem alatt hosszú ideig könyvtárnoka voltam a Kereskedelmi Kaszinónak s két évig a Nemzeti Kaszinónak is. Élénkebb munkát irodalmi vonalon fejtettem ki. Meghívásomra és rendezésben az akkori haladó irodalom legjelentősebbjei látogattak el Bajára, s tartottak itt előadásokat. (Móricz, Babits, Móra, Kosztolányi, Gellért, Juhász.) A magam irodalmi munkássága Kiss J. „A hék” című hetilapnál indult. Különösen élénk tevékenységet a Zomborban megjelenő délvidéki lapnál, a Kalangyánál fejtettem ki. Önálló kötetként Faust-fordításom jelent meg. Igazgatója voltam 1941-ig a bajai műzeumnak.

1941-ben a V.K.M. A zombori polgári fiúiskola igazgatójává nevezték ki. A várost 1944. október 8-án hagytam el, a kiűrtés hivatalos elrendelése folytán. A háború végéig Pesten, illetve hivatalos beosztás folytán Sopronban tartózkodtam. Innen 1945. március 15-én kibombázás miatt Kisvárdára távoztam. Ezt a községet a német kiűrtés kényszere miatt hagytam el. Családommal Mühlbachban, majd Ostermönchenben tartózkodtam. 1945 november havában tértem vissza. Azóta Baján tartózkodom, s itt a III. Béla Gimnáziumnál, mint tanár működöm.”

Ídeje javát a műfordítások szentelte. Teljes Faust-fordítása — hosszú megszakításokkal — negyedszázados, kitartó munka eredménye. Ez irodalmi munkásságának legkiemelkedőbb eredménye. A mű I. részének fordítását 1932-ben kezdte el és 1935-ben jelent meg Baján. Keserűen

panaszodik, hogy fordítására irodalmi körök nem figyeltek fel eléggé és nem méltatták érdeme szerint, holott kedvező kritikát és biztatást kapott. A költő a könyv üzleti és más irányú adminisztrálását elmulasztotta, nem is értett hozzá. A Pester Lloyd Turóczy-Trostler cikkén s a Nyugat Erényi-megemlékezésén túl egyetlen fővárosi folyóirat sem foglalkozott vele. Az első részt később újra átdolgozta, ma is kiadásra vár. 1940-től kezdve mind gyakrabban foglalkozott azzal a gondolattal, hogy lefordítja a Goethe-tragédia II. részét is. El is készült az első két felvonással. Az akkori kedvezőtlen körülmények miatt munkáját félbe kellett szakítania. A kézirat az 1945-ös megpróbáltatások idején elveszett. Csak a Ritter-saal-jelenetben őrizte meg a Délvidék szépirodalmi folyóirata, a Kalangya. Több kísérlet után 1953 júliusában nagy erővel és őszinte ambícióval kezdte meg a munkát. Gyengébb szervezeti erők akarata győzött, sokat dolgozik, „Jeginkább éjjel, álmatlan órák alatt”. Sokat foglalkozik a halál gondolatával, érzi annak közelségét, egyetlen célja a Faust II. részének befejezése. „Mire elkészül, én is készen leszek.” 1955 decemberében készült el munkájával.

Egész pályájában a kifejelettség, a terét nem találó tehetség útkeresése a jellemző, ez különösen műfordításában látszik. Erényi éppen a rátermettséget, hajlamot mutatják meg világosan, amelyeket még tanultság vagy gyakorlat sem fokozhat.

Ki kell emelnünk költeményeinek drámaiságát, témái megvalósításának és megalkotásának költőiségét és a költő jó formaérzékét.

A Faust I. részében fellelhető Kosztolányi megjegyzések és korrigálások azt igazolják, hogy hibái éppen abból fakadnak, hogy nélkülözök a nagy nyilvánosságot, a tapasztalt útmutatást, amely szöveg vagy versteknikával segítené.

A költő is utal erre: „Néhány napja kaptam kézhez a Tiszatájhoz küldött Horatius-fordítások bírálatát. Nagy örömmel olvastam minden szavát. Örültem az elismerésnek, s örültem a kifogásoknak is, hiszen a magam szörnyű társatlanságában végre a kritika hangját hallottam, megállapításokat, amelyek utat mutatnak.”

Több Horatius-költeményt fordít. Néhány a Tiszatájban látott napvilágot.

A német klasszikusokból Goethét és Heinet szerette, de szívesen fordul Hartlebenhez, Delmellhez, Lenaushoz és Mörkéhez is. Természetesen mindig a maga témakörét

keresi, egy hangulat vetületét, a lélek finom sejtéseit és rezdüléseit, a halál lehetét.

Hódsághy Bélánál költői pályáról nem beszélhetünk. Életében csak kevés költeménye jelent meg. Nem titkolta, hogy versel, de költeményeit nem mutatta. Magának frogató, de jó érzékkel verselő költőegyniségéről beszélhetünk.

Költeményei általában késői versek. Témájukban, hangulatukban alig mutatnak nagyobb ingadozást, így jellegzetességük elég könnyen rajzolódik ki. Az örök dolgok érdekelték, szerette a magányt, a csendet, a természetet, szeretett kíváncsi szemmel, hallgatagon önmagába nézni „s ha füvek közt, ha csillagokban, éreztem minden kis dologban a végtelenből keveset”.

Az élet röpké mulandóságán bánatos élet-szemlélet, az élet szépségének szeretete, a lélek fájdalmas emlékeinek, önmagára eszmélésének finom rajza bontakozik ki költeményeiből. Nem világnézet, szenvedélyes egyéniség, politikai harcok, vagy éppen egy-egy nagy élmény a sugalmazó erő, csupán a lélek benyomásai, hangulatok. Ezek azonban egy egész élet állandó élményei, s így hitelesek. Kulturált félse megóvjá a szerete-

Szerénységét tükrözi „Ha meghalok” című költeménye.

*Ha meghalok, mi múltik el?
Csak egy kis fűszál nyúlik el?
Vagy egy levélke, róti arany
Pereg a mélybe súlytalan?*

*Én nem tudom, mi múltik el!
Tán egy fűszál se nyúlik el,
Nincs változás csak ennyi se,
És nem történik semmi se...*

A hatást, a rokonságot könnyű kimutatni, hiszen nem kezdeményező költői egyéniség, de érdekes jelenség, hogy a vele egykorú költők életérzése feltűnően egyező.

A késői költeményeire jellemző hangulat, íz, bánatos, lemondó hang már a 30-as évek verseiben is uralkodó. Mintha Tóth Árpád szomorúan halk szava szólna hozzájuk.

A világ képeibe belcoltja a maga gyöngédségét, odakölcsonzi nekik a lelkét. A dolgoknak nemcsak lelkük, hanem könnyük is van.

Késői éveiben állandóan a halál árnyékában élt és megtanulta, hogy a halálfelelmet és szenvedést nem a lázadás csökkenti, hanem a belenyugvás.

Már 1947-ben rövid „Számadás”-t készit:

*Pár szón, pár szó, valami halk zene,
Mit daldolgatnak langyos ősz esték
S megédesít a bánat kellemé.*

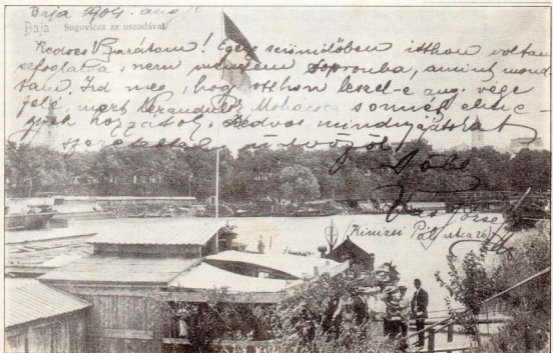
*Az ég fölöttem most is felleges-kék,
S nevetek is, sírnom kellene,
De jaj, a lélek mélyén az üresség,
Jaj, a halál két rám meredt szeme.*

Lélekalkata, hírájának forrása ugyanamár mindvégig, csak kifejező formamódosulnak kissé. Különös melegség árad feleségéhez írott költeményeiből. Az „Édes” szó fedi a szürke hétköznapi tartalmát is.

*Mint tükörön
Kezéd kezembe ejted Édes,
Megöregedünk, este lett.
Közel a kályha róti tűzéhez
Virrasztunk holt évek felett.
A szívünk már csak visszaérez,
Emléskzik s mind többet feled.
Míg lassan minden semmivé lesz,
Mint tükörön a lehelet.*

Hódsághy Béla személyes kapcsolatainak emlékéiről beszélt mindig a legszívesebben. Egyetemista korában ismerte meg Tóth Árpádot, sokszor találkozott Móricz Zsigmonddal, legjobban azonban Kosztolányit szerette. Meleg barátság fűzte Babits

EGY RÉGI KÉPESLAP 1904-BŐL

Mihályhoz.

Fájó szánunkra, hogy a méltatlanul mel-
lőzött Hódásághy Béláról itt is csak szerény
pillanatfelvételt adhattunk.

Dr. Schwalm Pál

ISKOLATÖRTÉNETI FÜZETEK

(Cím szerinti ismertetés folytatása v.ö.
Bajai Honpolgár 1992/1. 9. old.)

16. A Bajai Állami Tanítóképző Trilo-
bita és egyéb alsórendű tengeri állati ós-
maradvány gyűjteményének revíziója.
(Kolosváry Gábor)

A Bajai Állami Tanítóképző Mollusca-gyűj-
teményének determinálása. (Horváth Andor)

17. Az 1956-57. évi intézeti nagykirándu-
lás. Összeállította: Balanyi László. Közremű-
ködők: Cseh Béla, Erni Péter, Kóbor István,
Laki Ferenc, Pap István és Rajnai István.

18. Baja városi és járási általános iskolai
biológia-földrajztanórok szakmai továbbképzése.
(Balanyi László, Tóth Inre, Richnovszky A.)

19. Bács-Kiskun megyei középiskolai bi-
ológia-földrajztanórok szakmai továbbképzé-
se. (Ballai István, Erdélyi János, Party
István. Összeállítás: Balanyi László)

20. Kirándulás a Mátészalka-pusztai Álla-
mi Gazdaságba. (Basics P. Lázár emléké-
nek.) Balanyi László

21. Közegei tanulmányút. Richnovszky Andor

22. Ünnepi ülés Jávorka Sándor 75. szü-
letésnapja alkalmából. Szervező: Balanyi
László. Közreműködők: Balanyi László,
Bondor Béla, Boros Ádám, Cseh Béla, La-
ki Ferenc, Lutz László, Pál József

23. Hazliszky Frigyes emlékülés.
Szervező: Balanyi László. Közreműködők:
Balanyi László, Csetényi Attila, Gelenc-
sér György. (Csetényi Attila emlékének)

24. Ehető és mérges gombák. (A Termé-
szettudományi Múzeum vándorkiállításá-
nak ismertetése.) Balanyi László

25. Baja és környéke fészkelő madarai.
Baja és környéke átvonuló és vendégma-
darai. (Balanyi László, Fekete Károly)

26. A bajazentistváni általános iskola
madárgyűjtemény (Balanyi László)

27. A bajazentistváni általános iskola
puhatestű gyűjteménye. (Balanyi László)

28. A felszentiváni fürös csigaperió-
dusai. (Horváth Andor)

29. Únmutató a tudományos célú tojásgyű-
jtéshez. Fészkelési naptár. (Radetzky Jenő)

30. Mathász János emlékülés. Szervező:
Balanyi László. Közreműködők: Balanyi
László, Cseh Béla, Gulyás Aranka, Orlo-
vácz György, Richnovszky Andor.

PETRÓLEUMLÁMPÁM

Amikor a jólelkű vaskdű tanítóm, Nádás
Károly több mint egy fél évszázaddal eze-
lőtt — szüleim tudta nélkül — beíratott a
ciszterci rend bajai III. Béla Gimnáziumá-
ba (akkor találkoztam először dr. Torday
Ányossal), falunkban még nem volt vil-
lanyvilágítás. A villanyoszlopok csak késő-
bb jelentek meg az illatos akácfa-
övezte széles utcák közepén.

A villanyfények először a gazdagabbak
házában gyulladtak ki, a szegényebbek
csak később vezették be a villanyvilágítást.

Mi sem tartoztunk a gazdagok közé.
Még jól emlékszem arra a késő őszi napra,
— éppen tanítási szünet volt — amikor
mesterek jelentek meg nálunk, és addig
botladoztak ott a drótkötegekben és a szer-
számlosládák között, míg este nálunk is kí-
gyulladt a vakítón éles fény a konyhában és
a „szép szobában”.

Szívem mélyéből a hátsó kis szobámba
magamnak is kívántam hasonló világitást,
de ezt nem mertem szegény szüleimnek
megmondani. Édesanyám megmagyarázta,
hogy a „szép szobában” is csak akkor
gyújtják meg a villanyt, ha vendégek ér-
keznek a Tolna megyei Franztalból, külön-
ben is, a villany pénzbe kerül és hoz-
zászoktunk, hogy sok mindentől le-
mondjunk, ami pénzbe került.

Kis hátsó szobámban petróleumlámpa
mellett tanultam. A lámpa nagyon tiszta,
mert az istállólámpánál nagyobb és szebb
volt, és mert minden irányban világított.

A fehér, átlatós szélesen lapos üveg-
gomb egy sárgás fémből öntött kebelyszerű
tartóban feküdt, benne petróleum egy
hosszú lapos lámpabél és egy rézfoglalat-
ba a hosszúka üveg, a cylinder. Ez volt
nyolc éven át a világításom.

Nyáron a hátsó udvarban könyvvel a ke-
zembem sétáltam fel s alá, és tanultam.
Ciszterci tanárainnak, Holzinger Titusz-
nak, dr. Torday Ányosnak, Barta Lénárd-
nak, Gombás Miksának nem akartam
csalódiást okozni, amikor „kihívtak felel-
ni”. De Éber Sándornak sem, aki rajzot és
művészettörténetet tanított. Egyszer hibá-
lanul rajzoltam le a táblára az ion, dró és
korintusi oszlopokat, harackot nyomott a
fejemre: „Jól van te vazsgúti!” A ciszterek
különbem nemcsak oktattak, hanem nevel-
tek is. Közben cirmos cicákkal is játszo-
tam, eperfiumkról piros epret ríztem le és
ettem. Az udvar csendjét csak a gémeskút

időnkénti nyirkorgása törte meg. De késő
összel és télen a hideg kis szobámba kény-
szerlett.

Az emlékezés nem fárad el, ha a kis zo-
bám berendezését felidézem. Ablakot nem
is kell említenem, mert ilyen nem volt a
szobámban. A kékre festett üveges ajtó-
mon egy ujnyi széles rés tátongott, apám
ezt egy széles papírkarton csúkkal bezö-
gelte, hogy ne járjon ki-be rajta a szél.

Az egyik sarokban egy barna paraszti ágy
állt meleg szalmazsákkal és egy még me-
legebb vastag dunyhával. Az ilyen ágy ma
is előttem a melegség jelképe.

A másik oldalon egy beépített banyake-
mence volt egy kerek oldalpaddal. A ke-
mencét édesanyám minden délután
szalmával, száraz csutkával, rőzsével jól
befűtötte, mintha kenyérsütéshez készü-
lődnék. Így, mire este a tanulásnak neki-
láltam, nemcsak a kemence, hanem az
egész szoba kellemesen meleg volt.

Vacsora után aztán az asztalt a kemence
elől hízotam, lábamat egy meleg takaróba
csavartam, meggyújtottam a petróleum-
lámpámat, hátamat a meleg kemencének
nyomva minden feltétel adott volt a tanu-
láshoz és a kötelező olvasmányok elolva-
sásához. Így szerettem meg Gárdonyit,
Móra Ferencet, a magyar és a világ-
irodalom számos klasszikusát.

Mindig szorgalmasan és odaadással ta-
nultam. Anyám többször benézett hozzám,
gondosan megágyazott, szigorú teleken
forró téglát tett az ágyamba, megnézte elég
meleg-e még a kemence, mosott almát és
szentjánoskenyeret rakott elé, de néha
sült tököt is kaptam, sokszor hozott tisztu-
tító diót, aztán jó éjszakát kívánt.

Szobámban jó meleg volt, odakint sok-
szor tombolt a hóvihár, de szépen világí-
tott a petróleumlámpám és a boldogságom
mi kellett volna még?!

És ha szobám lassan kihűlt és ha lehe-
letem már nem tudta kezemet felmelegíte-
ni a lámpa üvege megtette azt.

Mert a valódi, igazi boldogsághoz kevés
kell! Sokszor egy lámpa fénye és egy ke-
mence melege is elég volt régen ehhez.

De a ma fiatalosága hogyan érthető meg
mind ezt?

Dr. Schwalm Pál

Ajánljuk még:

PROVIDENCIA
biztosítási notesz

- BÉTEGSGÉGBIZTOSÍTÁS
- KERESKEDELMI ÉS IPARI VÁLLALKOZÁSOK ÁLTALÁNOS VAGYONBIZTOSÍTÁSA
- FELELŐSÉGBIZTOSÍTÁS
- HÁZTARTÁSI BIZTOSÍTÁS
- SZÁLLÍTMÁNYBIZTOSÍTÁS
- NAGYVÁLLALATOK ÉS ÜZEMEK EGYESI BIZTOSÍTÁSA EGYESI FELTÉTELEKKEL
- BALESETBIZTOSÍTÁS
- ÉPÍTÉS ÉS IZELÉSBIZTOSÍTÁS
- GÉPBIZTOSÍTÁSOK
- ELEKTROONOS BERENDEZÉSEK BIZTOSÍTÁSA
- ÉLETBIZTOSÍTÁS

Az anyagi biztonság
a biztosítással kezdődik

PROVIDENCIA

OSZTRÁK-MAGYAR BIZTOSÍTÓ RT.

BIZTONSÁGA BIZTOSÍTVÁ

PR

BAJAI KIRENDeltség SÁGVÁRI TÉR 2.

AZ ÚJVÁROSI ÁLTALÁNOS
MŰVELŐDÉSI KÖZPONTBAN

KÍNAI NAP

A Kínai Népköztársaság
Nagykövetségének közreműködésével

február 25-én, kedden

ajándék vásár 12.00 órától
kínai teafőz, kínai népzene,
filmvetítés

15.00 órától KÍNAI JÁTSZÓHÁZ

— papírhajtogatás

16.00 órától KÍNAI KÉZMŰVES-
SÉG c. kiállítás megnyitója
az iskolagalériában

**CSUHÁBÓL KÉSZÜLT
HASZNALATI ESZKÖZÖK,
ELEFÁNTCSONT-FARAGÁS,
FAFARAGÁS, KÖSZÖBROK**

Megnyitja: Fu Zhiliang
kövéségi első titkár

ÚJVÁROSI ÁLTALÁNOS
MŰVELŐDÉSI KÖZPONT

ÚJVÁROSI FARSANG

az ÁMK ebédlőjében

február 22-én 10 órai kezdettel
(szombaton)

**MALACSÜTÉS, DÉLSZLÁV
TÁNCBÁZ, NEPSZOKÁSOK
ISMERTETÉSE (előadás) tea,
ESTEBÉD**

Belépőjegy:

gyermeknek 50,- Ft
felnőtteknek: 70,- Ft

Jelentkezési határidő:

február 14. (péntek)

JEGYELŐVÉTEL:

az Újvárosi ÁMK köznevelődési
irodájában vagy a 25-599/22 mell.
telefonon

A BAJAI HONPOLGÁR
ALAPÍTVÁNYRÓL
FELVILÁGOSÍTÁST AD AZ
ÚJVÁROSI ISKOLÁBAN
CSIBA GYULA

6500 Baja, Oltványi u. 14.
Az alapítvány számlaszáma
Baja OTP. 259-98016599-3011-1

BAJAI HONPOLGÁR

Független város- és
könyvzetés lap
Megjelenik minden hónap elején

Felolós szerkesztő:
GYULAVÁRI JÓZSEF

A szerkesztőbizottság elnöke:
Bánáti Tibor

A szerkesztőbizottság tagjai:
Dr. Dániel József, Kalocsa Béla,
Dr. Lovas György, Nemes Gábor,
Dr. Richnovszky Andor, Dr. Solymos Éde,
Schmidt Antal

Kiadta az Orutay ÁMK és a BAJAPRESS Kft.
Postacím: Baja, Pf.: 25.

Felolós kiadó: Csiba Gyula
Szedés és formaképzés: BAJAPRESS Kft.
Nyomtatás: BAJAPRESS Kft.